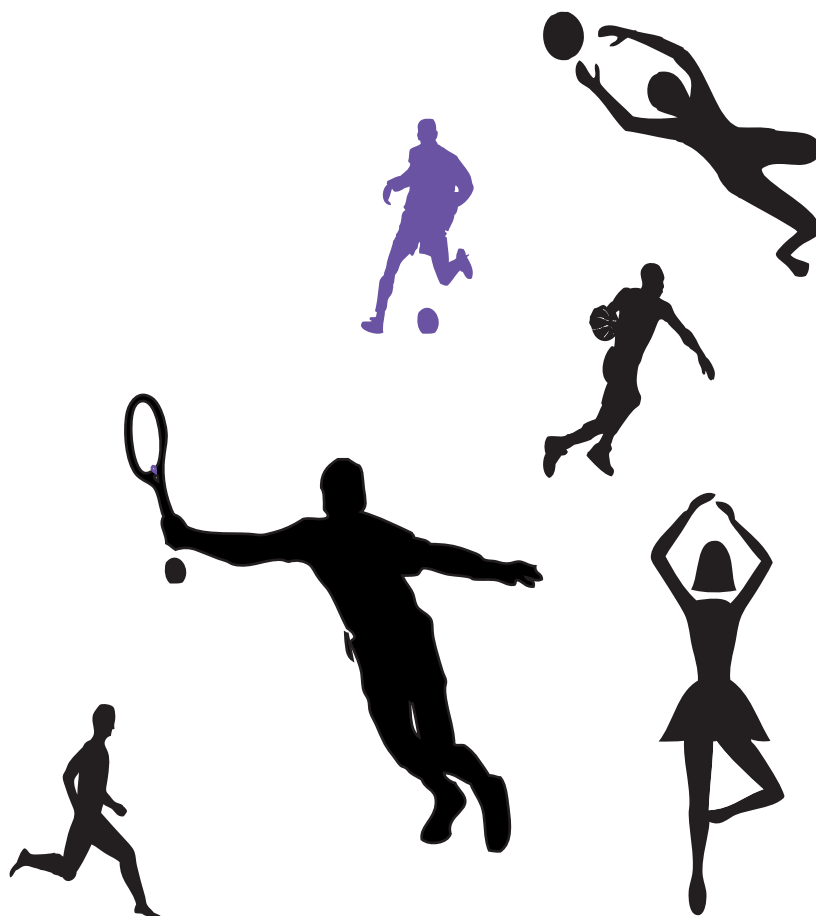
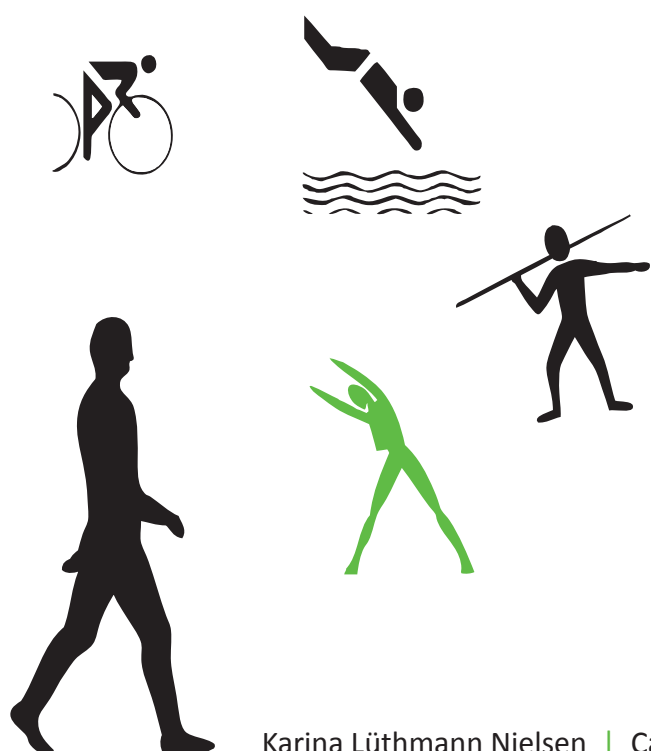

SPORT- OG FRITIDSLIVETS BIDRAG TIL FASTHOLDELSE AF KVALIFICERET UDENLANDSK ARBEJDSKRAFT

Hey city, where can I go swimming today?

SPORT- OG FRITIDSLIVETS BIDRAG TIL FASTHOLDELSE AF KVALIFICERET UDENLANDSK ARBEJDSKRAFT

Hey city, where can I go swimming today?

KARINA LÜTHMANN NIELSEN

VEJLEDER:
MARGRETHE MONDAHL
Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi

Cand.ling.merc | Tolk & Translatør
Copenhagen Business School marts 2012

ANSLAG:
146.523 typeenheder svarende til 64,4 normalsider á 2.275 tegn

Abstract

The contribution of sport and leisure life to the retention of qualified foreign labour

As the demographic development in Denmark results in more people leaving the labour market than people entering, the need for qualified foreign labour increases. In Denmark, there has been a focus on attracting and retaining qualified foreign labour for several years, and a lot of initiatives have been taken to make it more attractive for expats to come to Denmark to stay for a long period of time. Despite all the initiatives, there is a continuing need to retain expats in Denmark and find new ways to do so. Thus, the aim of this thesis is to examine to what extent sport and leisure life can contribute to the retention of qualified foreign labour in Denmark.

The empirical data consists of three reports focusing on the attraction and retention of expats in Denmark and the initiatives taken in this regard. Furthermore, perspectives concerning the social and democratic benefits of the Danish association community are part of the empirical foundation. Finally, two qualitative interviews with expats living in Denmark, one with his wife and the other with his wife and two children, are produced with the purpose of achieving a greater understanding of important aspects of life and the need for social activities in expat families.

The theoretical foundation of the thesis is based on the social capital concepts of Putnam and Coleman. Though intangible as a concept, the scientists agree on social relations being valuable, on human beings gaining more from being involved in social relations than being by themselves and on social capital existing not within people but in the relations between people. Both Putnam and Coleman argue that social capital is a benefit of interaction that generates trust, reciprocity and norms of interaction. Coleman's theories are founded in a sociological tradition, whereas Putnam's theoretical framework is based on a large number of quantitative data. Putnam introduces bridging and bonding capital as concepts and argues that while bonding capital helps people get by, bridging capital, as found in e.g. communities, helps people get ahead in life.

Following an introduction focusing on how expats experience Denmark and Danish people, the analysis explores the needs for social life in expat families living in Denmark. Firstly, the importance of family life and a social life on the job is considered. On that basis, the analysis examines the role of leisure activities, work-life balance, the accessibility of information and language skills in creating a social life while being an expat in Denmark. In the second part of the analysis, the initiatives taken to attract and retain qualified foreign labour are examined, as is the contribution of sport and leisure life as an educational, democratic provider of bridging social capital.

The results of the analysis are then discussed with a focus on the elements influencing the social life of the expat. The family is identified as the most important factor for the expat, and initiatives involving the family as a unit are suggested as a way of introducing expats to the benefits of sport and leisure life. Moreover, the accessibility of sport and leisure activities is discussed, and the challenges of introducing expats to the sport and leisure life in Denmark are presented.

The conclusion of the thesis is that there is a lot of potential in sport and leisure life as a contribution to the retention of expats in Denmark. However, changes in the accessibility are necessary as many expats are not aware of the possibilities for sport and leisure time activities or where to find information about them. With the potential for generating a high degree of social capital, sport and leisure time activities can contribute to the well-being and integration of expats. Sport and leisure time activities are not in themselves essential for the retention of expats. However, when other needs are satisfied, for example when the expat's family is doing well, sport and leisure time activities can be significant for expats and their families and thereby contribute to the retention.

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	4
1.1 Problemfelt	4
1.2 Problemformulering.....	6
1.2.1 Arbejdsspørgsmål.....	6
1.3 Begrebsafklaring	6
1.4 Afgrænsning	7
1.5 Afhandlingens opbygning.....	7
2 Metode.....	10
2.1 Videnskabsteoretisk fundament	10
2.1.1 Hermeneutik	11
2.2 Analysestrategi.....	14
2.2.1 Induktion og deduktion.....	14
2.2.2 Undersøgelsesdesign	15
2.3 Expat interviews.....	16
2.3.1 Udvalgelseskriterier	17
2.3.2 Fremgangsmåde.....	17
2.3.3 Kodning og tematisering	18
2.3.4 Interview med Adrian	18
2.3.5 Interview med Didier Blanchard	19
2.4 Øvrigt empirisk materiale	19
2.4.1 The Expat Study.....	19
2.4.2 Vækstforum	20
2.4.3 SFI-Rapporten	20
2.5 Teoretisk fundament.....	20
3. Empiri	22
3.1 The Expat Study 2010.....	22
3.1.1 Behov for expats	22
3.1.2 Socialt liv	23
3.1.3 Sprogfærdigheder	23
3.1.4 Work-life balance	23

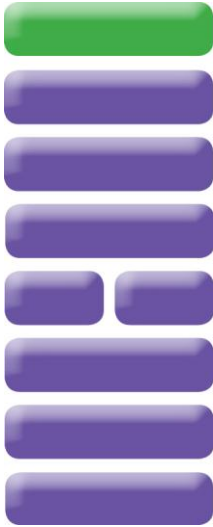

3.2 Vækstforum	24
3.2.1 Fastholdelse af expats.....	24
3.2.2 Skatteforhold	25
3.3 SFI rapporten.....	26
3.3.1 Forholdet til danskere.....	26
3.3.2 Fritidsaktiviteter og foreningsliv	26
3.3.3 Social integration	27
3.4 Sammenfatning.....	27
3.4.1 Behov for expats	27
3.4.2 Ægtefælle og familie	27
3.4.3 Sprogfærdigheder	28
3.4.4 Work-life balance	28
3.5 Dansk sports- og fritidsliv.....	28
3.5.1 Fællesskab og demokrati	29
4. Teori	31
4.1 Hvad er social kapital?	31
4.2 Fire perspektiver inden for social kapital.....	32
4.3 Bourdieu.....	33
4.4 Coleman	34
4.5 Putnam.....	36
4.5.1 Afgrænsende social kapital	37
4.5.2 Brobyggende social kapital	37
4.6 Social kapital og foreninger.....	38
4.7 Social kapital og familie.....	39
4.8 Social kapital og fællesskab.....	39
4.9 Kritik af teoretikerne.....	39
4.9.1 Putnam	39
4.9.2 Coleman	40
4.10 Sammenfatning.....	40
4.11 Det sociale menneske i organisationen	40
4.12 Organisationsforståelse	41
5 Analyse	43
5.1 Forholdet til Danmark og danskerne	44

5.2 Behov	45
5.2.1 Familie	46
5.2.2 Det sociale liv på arbejdspladsen	49
5.2.3 Det sociale liv uden for arbejdspladsen	51
5.2.4 Fritidsaktiviteter	53
5.2.5 Work-life balance	56
5.2.6 Informationssøgning	57
5.2.7 Sprogfærdigheder	58
5.3 Muligheder	60
5.3.1 Initiativer for fastholdelse af expats	60
5.3.2 Myndigheder	61
5.3.3 Foreningssamfund	62
5.3.4 Informationskilder	64
5.3.5 Arbejdspladsens tilbud	65
6. Diskussion	66
6.1 Familiens rolle	67
6.2 Fritidslivets tilgængelighed	68
6.3 Sammenfatning	69
7 Konklusion	71
8 Perspektivering	73
9 Litteraturliste	75
10 Bilag	78
10.1 Interviewguide	78

1 Indledning

Hvis Danmark fortsat skal profilere sig som et innovativt videnssamfund, er der behov for kvalificeret arbejdskraft, og derfor er der i Danmark stort fokus på uddannelse af landets egne borgere. Men med en demografisk udvikling, der gør at afgang fra arbejdsmarkedet er større end tilgangen, er det en stigende nødvendighed at overveje, hvordan man kan drage nytte af kvalificeret arbejdskraft fra andre lande. Dette har været et helt centralt tema i dansk vækstpolitik i årtier, men debatten omkring tiltrækning og fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft er kun blevet stærkere i kraft af den finanskrisen, der har påvirket Danmark såvel som den øvrige verden siden 2007. Der er fokus på, at Danmark skal sikre, at der sker et 'brain gain' frem for et 'brain drain' i landet i en tid, hvor blandt andet åbne grænser bidrager til øget mobilitet.

1.1 Problemfelt

Den forhenværende regering igangsatte en række initiativer for at tiltrække og fastholde kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, heriblandt en fordelagtig skatteordning i de første fem år af opholdet (Vækstforum 2010: V), bedre indvandringsmuligheder for højtuddannede (Ibid.:4) og et større fokus på at skabe internationale vidensmiljøer i landets virksomheder (Ibid.). Også

i den nuværende regerings regeringsgrundlag er der fokus på vækst, udvikling og innovation, og også her spiller kvalificeret udenlandsk arbejdskraft en væsentlig rolle:

"Regeringen vil satse målrettet på at forbedre vilkårene for at tiltrække udenlandske virksomheder og højt kvalificeret arbejdskraft fra udlandet. Regeringen vil derfor styrke den internationale rekruttering og blandt andet forbedre modtagelsen af medrejsende familier og ægtefæller samt sikre bedre rammevilkår for familiernes liv, mens de er her. Blandt andet ved at fremme muligheden for etablering af internationale skoler."

(Regeringsgrundlaget 2011:25)

Selvom der i regeringsgrundlaget primært er fokus på tiltrækningen af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, bliver der i ovenstående citat også lagt vægt på de betingelser, der sikrer at udenlandsk arbejdskraft får lyst til at blive i landet. Begge regeringer lægger vægt på, at fastholdelsen er afhængig af familiens trivsel, herunder jobmuligheder for ægtefællen og uddannelses tilbud til børn (Vækstforum 2010:2 og Regeringsgrundlaget 2011:25). SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (2011) konkluderer i en rapport om udvikling af best practice i forhold til fastholdelse af udenlandsk arbejdskraft, at social integration har stor indflydelse på beslutningen om at blive i Danmark, men at der ikke er forsket nok i, hvad der har indflydelse på ægtefællens og familiens trivsel (SFI 2011:212).

Danskerne har en lang tradition for at organisere sig i foreninger, herunder især sport- og fritidsforeninger. Foreningen er et etableret rum, hvor der er mulighed for at dyrke hobbyer og aktiviteter med andre, der deler samme interesse. Dermed fungerer foreningerne i høj grad som et socialt mødested, hvor fællesskabet dyrkes i næsten samme grad som hobbyen eller aktiviteten (Wollebæk og Selle i Ibsen 2006:60). Det er naturligt for danskere at søge mod sport- og fritidsforeninger, når der søges efter fritidsaktiviteter, men i min litteratursøgning er jeg blevet opmærksom på, at expats (jf. begrebsafklaring) sjældent deltager i fritidsaktiviteter med andre danskere. Hvorfor er udlændinge ikke bedre til at udnytte de tilbud, fritids- og foreningslivet i Danmark stiller til rådighed?

1.2 Problemformulering

Det er min tese, at fritids- og foreningslivet har en del at tilbyde i forhold til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, fordi man gennem foreningerne får mulighed for at blive en del af et socialt netværk, som har indflydelse på oplevelsen af opholdet i landet. Med udgangspunkt i denne tese har jeg udviklet følgende problemformulering:

I hvilket omfang kan sport- og fritidsliv bidrage til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft i Danmark?

1.2.1 Arbejdsspørgsmål

For at besvare problemformuleringen er det først og fremmest nødvendigt at have kendskab til de sociale behov, kvalificeret udenlandsk arbejdskraft og deres familie oplever i forbindelse med deres ophold i Danmark. Derefter vil det være relevant at undersøge hvilke muligheder, der stilles til rådighed for at imødekomme disse behov. Med udgangspunkt i behov og muligheder vil det være muligt at undersøge de udfordringer, der eksisterer i forbindelse med anvendelsen af sport- og fritidsliv som fastholdelselement for kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. På baggrund af dette har jeg formuleret tre arbejdsspørgsmål, som er retningsgivende for afhandlingens analyse og diskussion:

1. Hvilke sociale behov er til stede hos kvalificeret udenlandsk arbejdskraft og dennes familie?
2. Hvilke muligheder er der skabt for kvalificeret udenlandsk arbejdskraft og dennes familie for at deltage i sociale aktiviteter?
3. Hvilke udfordringer eksisterer i forhold til at anvende sport- og fritidsliv som et bidrag til fastholdelsen af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft?

1.3 Begrebsafklaring

I afhandlingen anvender jeg begreber og anglicismer, hvis betydning har indflydelse på forståelsen af afhandlingen. Derfor vil jeg kort præsentere og gøre rede for min anvendelse af disse begreber.

Jeg anvender begrebet *expat* som betegnelse for den person, der opholder sig i Danmark for at arbejde. Det skyldes for det første, at begrebet *kvalificeret udenlandsk arbejdskraft* i højere

grad henviser til gruppen af udlændinge, som opholder sig i landet i forbindelse med arbejde, mens jeg ønsker at fokusere på den enkelte person og den tilhørende familie. For det andet anvender personer, som defineres som kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, ofte begrebet *expat* til at beskrive sig selv, hvilket for eksempel er gældende for foreningen Expat in Denmark (www.expatinDenmark.com). Begrebet *expat* er en forkortelse af *expatriate*, som defineres således: "A person living in a country that is not their own." (Oxford Advanced Learners Dictionary 2005), og selvom begrebet ikke er så udbredt på dansk, vækker den direkte oversættelse (udstationeret, www.ordbogen.com) associationer til militæret, som jeg ikke ønsker at dyrke i denne afhandling.

Fokuspunktet for denne afhandling er fastholdelse af højtuddannet udenlandsk arbejdskraft, der ifølge SFI forstås som personer med en længere videregående uddannelse, det vil sige personer med en bachelorgrad eller derover (SFI 2011:9). Jeg tilslutter mig denne definition og afgrænser mig således fra at beskæftige mig med immigranter på det generelle niveau, selvom jeg er opmærksom på, at afhandlingens konklusioner i nogen grad også er gældende for immigranter generelt.

1.4 Afgrænsning

I denne afhandling vælger jeg at fokusere på fastholdelsen af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft og afgrænser mig derved fra at beskæftige mig med tiltrækning. Det betyder ikke, at jeg ikke finder tiltrækningen vigtig, men kriterierne for tiltrækning er væsentligt anderledes end de, der gør sig gældende for fastholdelse. Både fra det politiske og det forskningsmæssige perspektiv er der særlig fokus på for eksempel arbejdsmiljø og skattefordele, der skal brande Danmark over for mulige expats, mens fastholdelse er et mindre, men dog diskuteret emne. Yderligere vælger jeg at fokusere på expats, som har valgt at tage deres familie med til landet, og jeg beskæftiger mig derfor som udgangspunkt ikke med expats, som opholder sig i Danmark uden familie. Jeg er dog opmærksom på, at afhandlingens konklusioner i nogen grad også er gældende for expats, som er her uden deres familie.

1.5 Afhandlingens opbygning

I dette kapitel har jeg introduceret projektets problemfelt og præsenteret min problemformulering og de deraf afledte arbejdsspørgsmål. I kapitel to introducerer jeg afhandlingens videnskabsteoretiske afsæt og præsenterer metodiske overvejelser i forbindelse

med udvikling og bearbejdning af empiri. Kapitel tre er en præsentation af det empiriske materiale, jeg anvender i afhandlingen. I kapitel fire gennemgår jeg det teoretiske grundlag for forståelsen af værdien af sociale fællesskaber, samt hvilken rolle arbejdspladsen spiller som fællesskabsskabende faktor. På denne baggrund gennemfører jeg en analyse af expats behov for sociale fællesskaber og de muligheder, der er til rådighed for expats og familie. Analysen leder videre til en diskussion i kapitel seks, hvor jeg diskuterer de udfordringer, der eksisterer i forbindelse med at anvende sport- og fritidsliv som bidrag til at fastholde kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. På denne baggrund vil jeg i kapitel syv opsamle de vigtigste pointer og besvare afhandlingens problemformulering i en konklusion. Kapitel otte indeholder en perspektivering af projektets konklusioner. En grafisk præsentation af afhandlingens opbygning kan ses i fig. 1.1.

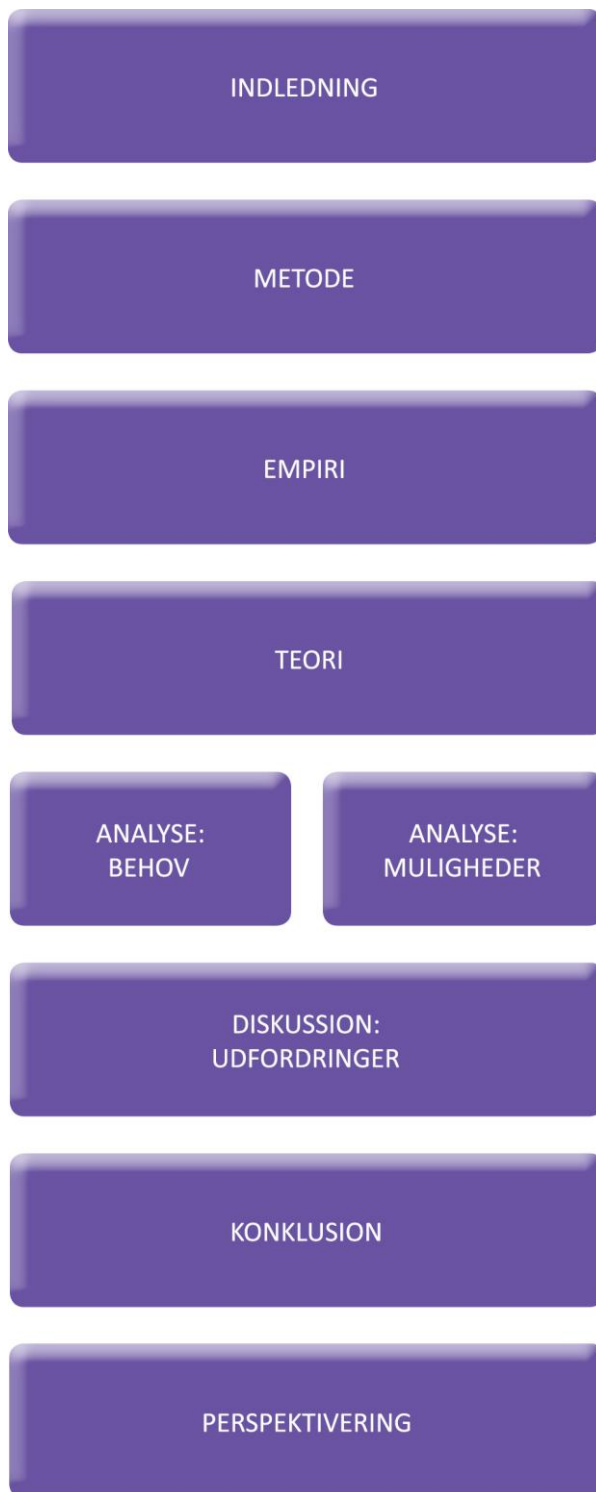
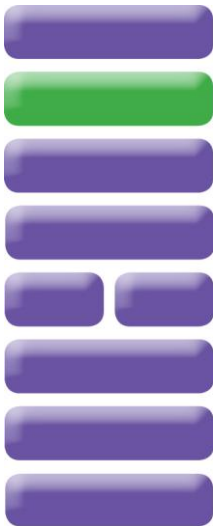

Fig. 1.1. Afhandlingens opbygning.

En stiliseret grafisk illustration af afhandlingens opbygning er placeret i starten af hvert kapitel for at skabe overblik over afhandlingens struktur.

2 Metode

Dette kapitel har til formål at forklare og redegøre for de metoder, jeg har valgt at anvende i min afhandling. Med udgangspunkt i min hermeneutiske tilgang argumenterer jeg i kapitlet for metodevalg i forhold til forskellige aspekter, herunder induktive og deduktive metoder, casestudie, samt empiriske data i form af tre rapporter om fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, rapporter om fritids- og foreningsliv og kvalitative data i form af to interviews.

2.1 Videnskabsteoretisk fundament

Ifølge Ib Andersen er det undersøgelsesprojektets formål, problemformulering og genstandsfelt, der skal afgøre hvilke metoder, vi vælger at bruge (Andersen 2008:36). Jeg undersøger, hvilke behov expats har, og hvilke muligheder der stilles til rådighed for dem, for at finde frem til, i hvilket omfang sport- og fritidsliv kan bidrage til fastholdelsen af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. Da jeg undersøger noget, der kun delvist er blevet undersøgt før, og idet jeg identificerer et problem, er denne afhandlings problemformulering eksplorativ (Ibid.:22).

2.1.1 Hermeneutik

Jeg har baseret min afhandling på hermeneutikken, som handler om fortolkning. Der findes fire former for hermeneutik: traditionel, metodisk, filosofisk og kritisk hermeneutik (Højberg 2004:310). Den traditionelle hermeneutik er blandt andet repræsenteret inden for jura og teologi og søger at tolke den sande mening med tekster om for eksempel Guds ord eller en lovs forskrifter. Afsenderens mening søges, men der tolkes ikke ud fra viden om afsender eller egne forståelser, men ud fra at teksten bærer sandheden (Ibid.:311). Den filosofiske hermeneutik er baseret på fortolkning og ser mennesket som et fortolkende, historisk, endeligt og sprogligt væsen (Ibid.:321). Den er udviklet og først og fremmest repræsenteret af Heidegger og Gadamer (Ibid.:310). Den metodiske hermeneutik beskæftiger sig derimod med regler for fortolkning, og dens repræsentanter er Schleiermacher, Dilthey, Betti og Hirsch (Ibid.:310-311). Den kritiske hermeneutik er først og fremmest repræsenteret af Habermas og stiller sig kritisk over for dele af den filosofiske hermeneutik, væsentligst over for hvad Habermas kalder manglende blik for gode og dårlige fortolkninger samt forståelse og misforståelse (Ibid.:334).

Det er den filosofiske hermeneutik, der ligger til grund for denne afhandling, og i det følgende redegør jeg for dette valg.

Den hermeneutiske cirkel

Den filosofiske, den metodiske og den traditionelle hermeneutik deler alle et væsentligt grundprincip kaldet den hermeneutiske cirkel. Den hermeneutiske cirkel omhandler vekselvirkningen mellem del og helhed. Man kan kun forstå helheden af eksempelvis en tekst ved at forstå delene, men også kun delene ved at forstå teksten som helhed. Det er i sammenhængen mellem del og helhed, meningen findes og skabes, og det er relationen mellem delene og helheden, der gør det muligt for os at forstå og fortolke (Højberg 2004:312). Anvendelsen af den hermeneutiske cirkel er imidlertid forskellig i den filosofiske og den metodiske hermeneutik. Både den filosofiske og den metodiske hermeneutik forholder sig til forholdet mellem fortolker og genstandsfelt. Den metodiske hermeneutik beskæftiger sig med forholdet mellem forfatter og tekst eller tekst og kontekst (Ibid.:313). Den filosofiske hermeneutik beskæftiger sig derimod med cirkelbevægelsen mellem fortolkeren og teksten og mener, at fortolkeren spiller en aktiv rolle i fortolkningsprocessen (Ibid.:313).

De to retninger adskiller sig yderligere, idet den metodiske hermeneutik ser den hermeneutiske cirkel som et epistemologisk princip, hvor cirklen ses som en metode, hvor fortolkeren holdes uden for meningsdannelsesprocessen. Den filosofiske hermeneutik mener derimod ikke, at fortolkning er en metode men en måde at være til på og ser derfor den hermeneutiske cirkel som et ontologisk princip, hvor fortolkeren inddrages som et aktivt led i meningsdannelsen (Ibid.:313-314).

Denne afhandling er baseret på den filosofiske hermeneutik og den hermeneutiske cirkel, som illustrerer hvordan viden mellem to personer dannes, hvilket betyder at jeg ser mig selv som en aktiv del af meningsdannelsen. I denne afhandling anvendes den hermeneutiske cirkel således, at min forståelse udvides i fortolkningen af nye data.

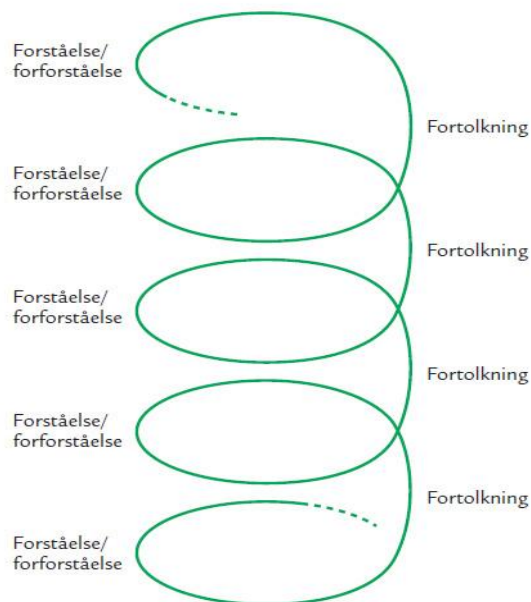

Fig. 2.1. (<http://primus.systime.dk/index.php?id=497>)

Forståelse

Et andet centralt element i den filosofiske hermeneutik er forståelse. Forståelsen består ifølge Gadamer af forforståelse og fordomme. Forforståelse dækker over, at vi altid har en forståelse forud for den nuværende, hvilket vil sige at vi altid vil have en given forståelse af verden at bygge en ny forståelse på, og således foregår forståelsen som en cirkulær bevægelse (Højberg 2004:322).

Endnu et centralt element er fordomme. Modsat den gængse forståelse er fordomme ikke negative forforståelser men derimod noget, der ligger til grund for vores forståelse og

udlægning. Det er domme som gøres på forhånd, og som vi baserer vores forståelse og fortolkning af verden på (Ibid.:322). Gadamer mener, at de har oprindelse i vores kulturelle arv, tradition og historie og derved er en naturlig del af vores forståelse af verden (Ibid.:322). Det betyder, at vi aldrig kan forstå noget fuldstændig objektivt, men at forståelsen af noget altid vil være en del af vores forståelseshorisont (Ibid.:322).

Forståelseshorisonten udgøres af fordomme og forforståelser, og den er både individuel og kollektiv (Ibid.:323-324). Den er konstitueret af sprog, personlige erfaringer, tidslighed i form af fortid, fremtid og nutid samt en historisk og kulturel kontekst, og den er baggrunden for, hvordan vi møder og ser verden (Ibid.:324). I mødet mellem fortolker og genstand sker en horisontsammensmeltning (Ibid.:324). Ved horisontsammensmeltning forstås ikke overtagelse af en andens forståelseshorisont eller opnåelse af enighed, men at man kan rykke ved sin egen forforståelse og udvide ens egen forståelse af verden, udvide sin horisont og få grundlag for at revurdere sine fordomme (Ibid.:325). Ifølge Gadamer er mennesket, udover at være fortolkende, også et historisk væsen og del af den historiske proces og kan derfor kun forstå en genstand i forhold til den konkrete situation, mennesket befinder sig i og ikke fuldstændig objektivt (Ibid.:327).

Jeg er opmærksom på, at jeg som dansk samfundsborger er en del af det system, som jeg i denne afhandling undersøger. Det betyder, at jeg har nogle fordomme og forforståelser, som jeg kan bringe i spil i min fortolkningsproces. Det betyder samtidig, at jeg ikke kan forholde mig fuldstændig objektivt til det, jeg undersøger. I afhandlingen funderer jeg derfor min argumentation i den anvendte empiri og teori, og jeg gør opmærksom på, når egne forforståelser bringes i spil i forhold til løsning af problemformuleringen.

Den filosofiske hermeneutik er yderligere konstrueret af tre dele: forståelse, udlægning og anvendelse/applikation med den mening, at eksempelvis en tekst skal fortolkes men også kunne anvendes, før forståelsen rigtig er opnået (Ibid.:312).

Før jeg begyndte denne afhandling, havde jeg således allerede nogle fordomme og teser om, at sport- og fritidsliv kan bidrage til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, fordi der er meget at hente i sport- og fritidsaktiviteter. Denne tese udspringer af mine indledende overvejelser omkring specialets genstandsfelt, hvor jeg tog udgangspunkt i en undren over, hvorfor man i Danmark ikke dyrker sportsgrene som for eksempel polo, som ikke er en del af dansk kultur, men som måske kunne tilbyde noget for de udlændinge, der har dyrket sporten

hjemme. Min vidensinteresse har, efterhånden som jeg har opnået større kendskab til feltet, ændret sig betragteligt, men det er med udgangspunkt i horisontsammensmeltninger mellem min oprindelige vidensinteresse, ny viden og ændret fokus, at problemformuleringen har drejet sig hen i retning af, at Danmark har svært ved at tiltrække kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. Da interessen var skabt, handlede den videre proces om at finde linket mellem min oprindelige interesse i sportens rolle for expatens fritidsliv og visionen om at fastholde kvalificeret udenlandsk arbejdskraft.

Udviklingen af afhandlingens problemformulering og produktionen af afhandlingens empiri har båret præg af en hermeneutisk fortolkningsproces, idet min forståelseshorisont er blevet smeltet sammen med andre forståelseshorisonter og på den måde har bevirket, at der er blevet rykket ved mine forforståelser og fordomme, hvilket har givet mig nye forståelseshorisonter at arbejde videre fra.

2.2 Analysestrategi

I det kommende afsnit vil jeg præsentere afhandlingens analysestrategiske overvejelser herunder overvejelser om vidensproduktion og undersøgelsesdesign.

2.2.1 Induktion og deduktion

Når man vil producere viden om samfundet eller menneskelig adfærd, er der principielt to metoder at drage slutninger på, den deduktive og den induktive (Andersen 2008:35). Den deduktive metode kaldes ifølge Ib Andersen bevisførelsens eller tænkningens vej, hvilket betyder at der tages udgangspunkt i generelle principper, og på den baggrund drages der slutninger om enkelte hændelser (Ibid.:35). Den deduktive metode tager altså udgangspunkt i en teori eller en model og anvender den på empirisk data (Rasmussen et al 2006:51). Den induktive metode kalder Andersen opdagelsens vej, hvilket omhandler at der tages udgangspunkt i empiri og derfra sluttet til generel viden om teori (Andersen 2008:35). Den induktive metode tager således udgangspunkt i empiriske data og forsøger på den baggrund at skabe en teori eller en model (Rasmussen et al 2006:51). Den induktive metode anvendes til at udlede noget generelt om det, man undersøger på baggrund af observationer og eksperimenter af et udvalgt stykke af virkeligheden (Langergaard et al 2006:70). Anvendelsen af den induktive metode, er almindelig i eksplorative undersøgelser som denne afhandling

(Andersen 2008:35). Ofte er de to metoder dog blandet sammen og forgår samtidigt i undersøgelsesprocessen (Ibid.:35).

Jeg anvender i denne afhandling induktion som udgangspunkt i processen. Her ser jeg på, hvordan virkeligheden ser ud og derfra om der findes teori, der forklarer den. Induktion er derfor et overordnet ideal for struktureringen af arbejdet i den indledende fase, men reelt har processen båret præg af en hermeneutisk proces, hvor forståelse og fortolkning sker løbende.

2.2.2 Undersøgelsesdesign

Et undersøgelsesdesign betegner den kombination af fremgangsmåder, vi vælger at anvende ved indsamling, analyse og tolkning af data i et projekt (Andersen 2008:107). Mulighederne for at kombinere forskellige fremgangsmåder er utallige, og der eksisterer derfor et væld af forskellige undersøgelsesdesigns (Ibid.:109). Jeg har i min afhandling valgt at benytte en case:

”Et casestudie er en empirisk undersøgelse:

- *som belyser et samtidigt fænomen inden for det virkelige livs rammer,*
- *hvor grænserne mellem fænomenet og den sammenhæng, hvori det indgår, ikke er indlysende, og*
- *hvor der er mulighed for at anvende flere informationskilder til belysning af fænomenet.”*

(Andersen 2008:118)

Der er forskellige former for casestudier, i denne afhandling anvender jeg et single casestudie og en unik case som: *”... repræsenterer en ny kombination af mere eller mindre kendte forhold, som ikke før har været gjort til genstand for nøjere studie.”* (Ibid.:119). Der er tidligere forsket i fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, blandt andet i de i afhandlingen anvendte rapporter, men der er ikke forsket i hvorvidt sport- og fritidsliv kan bidrage til fastholdelsen, hvorfor dette emne altså repræsenterer en kombination af forhold, der ikke har været genstand for nøjere studie.

Kvalitativ undersøgelsesmetode

Der findes overordnet set to metoder at indsamle data på, den kvalitative og den kvantitative metode. Den kvalitative metode giver bløde data, som er kendetegnet ved at være fleksible

over for nuancer og bruges til at gå i dybden inden for et empirisk område (Harboe 2006:31-33). Den kvalitative metode har til formål at skabe forståelse for emnet og ikke at måle det (Rasmussen et al 2006:93). Den kvantitative metode generer hårde data, som kan være tal, tællelige svar eller facts (Harboe 2006:31). Formålet med den kvantitative metode er at standardisere og strukturere (Rasmussen et al 2006:94), og styrken ved denne metode er muligheden for at teste og generalisere (Harboe 2006:34). Ifølge Thomas Harboe kan det være en god ide at anvende en kombination af de to metoder, da den ene metodes begrænsninger er den anden metodes muligheder (Ibid.:34).

I kraft af min videnskabsteoretiske tilgang anvender i denne afhandling primært kvalitativ empiri i form af to interviews med expats. Jeg har dog i min empiri anvendt empiriske data i form af rapporter, som er udfærdiget via kvantitativ metode for at nuancere de kvalitative data.

Kvalitative forskningsinterview

Det kvalitative forskningsinterview, som er anvendt i denne afhandling, defineres som *"... en professionel samtale,"* der bygger på dagliglivets samtaler, i hvilken *"... der konstrueres viden i samspillet eller interaktionen mellem interviewer og den interviewede."* (Kvale 2009:18).

Denne tilgang til viden er i overensstemmelse med den hermeneutiske cirkel og den hermeneutiske metode, der ligger til grund for denne afhandling.

Det semistrukturerede livsverdensinterview er en form for kvalitativt forskningsinterview der: *"... søger at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener."* (Kvale 2009:143-144). Denne form for interview er præget af åbenhed, som betyder, at der kan ske ændringer i rækkefølgen og formuleringen af spørgsmål, så de givne svar kan forfølges (Ibid.:144).

2.3 Expat interviews

I følgende afsnit redegør jeg for hvordan jeg har udvalgt, planlagt, gennemført og analyseret afhandlingens to kvalitative interviews.

2.3.1 Udvalgelseskriterier

Udvælgelsen af afhandlingens interviewpersoner er først og fremmest sket med udgangspunkt i problemformuleringen, afgrænsningen og den eksisterende empiri på området. Jeg har arbejdet med tre udvælgelseskriterier. Det blev meget hurtigt klart for mig, at ægtefællens trivsel har stor indflydelse på expatens oplevelse af opholdet, og derfor har jeg først og fremmest valgt interviewpersoner, der er i Danmark med ægtefælle og/eller familie. Dernæst har jeg i udvælgelsesprocessen søgt efter personer med en lang videregående uddannelse i akademiske stillinger. For det tredje har det for forståelsens skyld været væsentligt, at interviewpersonerne kan tale engelsk. For at opnå variation i interviewene har jeg valgt to personer fra forskellige lande. Jeg har desuden valgt en person, hvis familie har været her længe og en person, hvis ægtefælle først er kommet til landet for nylig. Denne variation giver et nuanceret indblik i expatens behov.

Med udgangspunkt i disse udvælgelseskriterier har jeg benyttet mit eget netværk til at komme i kontakt med interviewpersoner, der er relevante for problemstillingen i denne afhandling. Denne tilgang kaldes snowball-sampling (Neergaard 2007:36). Der er fordele og ulemper ved denne tilgang, da man kan argumentere for, at interviewer og interviewperson hurtigt falder ind i vante roller over for hinanden, og det kan have indflydelse på de holdninger, der kommer frem i interviewsituationen. På den anden side, skaber den netværksbaserede tilgang også et tillidsforhold som gør, at interviewpersonen meget hurtigere føler sig tryk ved interviewsituationen (Halkier 2008:31). Interviewpersonerne i denne afhandling er begge nogle, jeg kender perifert – den ene har børn på en musikskole, jeg også kommer på, og den anden har tidligere været elev på DTU, hvor jeg har undervist. Jeg er opmærksom på eventuelle forvriddinger som følge af vores relationer men oplever ikke, at det på noget tidspunkt har givet anledning til bekymring om interviewpersonernes oprigtighed.

2.3.2 Fremgangsmåde

Jeg har foretaget to interviews af hver ca. en times varighed. Det første var med rumænske Adrian, som kun ønskede at få sit fornavn brugt i afhandlingen, og det andet var med Didier Blanchard fra Frankrig. Formålet med disse interviews er at opnå en forståelse for de behov, expats har i forhold til et socialt liv med særligt fokus på sport- og fritidsaktiviteter. Begge interviews er foretaget som semistrukturerede livsverdensinterviews (Kvale 2009:143-144) og med udgangspunkt i en interviewguide (bilag) (Kvale 2009:151). For at optimere processen, være nærværende i interviewene og sikre, at jeg kom rundt om alle mine spørgsmål, havde jeg

en moderator, som jeg instruerede inden interviewene. Begge interviews blev efter aftale med interviewpersonerne optaget på diktafon. Som en del af tematiseringen har jeg transkriberet begge interviews. Det er dog de optagede interviews, der danner grundlag for analyserne og disse er vedlagt på cd-rom. Når jeg citerer fra mine interviews, fjerner jeg fyldord som eeh, yeah og ahh samt tankepauser. Det sker for at skabe et mere sammenhængende sprog afhandlingen igennem. I den forbindelse finder jeg det vigtigt at gøre opmærksom på, at ingen af interviewpersonerne har engelsk som modersmål, hvorfor sætningskonstruktionerne ikke altid er korrekte. Jeg har så vidt muligt ladet sætningskonstruktionerne stå, som de selv har formuleret dem, for at undgå at ødelægge meningen med udtalelsen.

2.3.3 Kodning og tematisering

Den efterfølgende bearbejdning af interviewene er baseret på skabelse af mening ad hoc, hvilket betyder at jeg har anvendt en række forskellige metoder til kodning og tematisering af de emner, der kom frem under interviewet. Jævnfør min videnskabsteoretiske tilgang er det ikke muligt at holde denne proces fri for fortolkninger, og en del af min fortolkning er sket i denne proces (Kvale 1994:166). I den forbindelse finder jeg det vigtigt at pointere, at jeg både i kodningsfasen og under analysen foretager en selektion på baggrund af min egne forforståelser og mit teoretiske udgangspunkt. Kodning, tematisering og udviklingen af afhandlingens analysestruktur er sket i en vekselvirkende proces.

2.3.4 Interview med Adrian

Interviewet med Adrian blev foretaget den 9. februar 2012 og foregik privat efter arbejde. Adrian ønsker at være delvis anonym, hvorfor hans efternavn ikke nævnes i afhandlingen (jf. Kvale 2009:81). Ligeledes ønsker Adrian, at arbejdspladsens navn forbliver anonymt. Adrian er fra Rumænien. Han kom til Danmark for to et halvt år siden for at læse sin kandidatgrad på DTU, har siden fået job og har besluttet sig for at blive i Danmark. Han er for nylig flyttet fra sit kollegieværelse til en lejlighed, og hans kone er ligeledes for nylig kommet til Danmark for at bo sammen med ham. Han rejste fra Rumænien af økonomiske årsager og har ingen planer om at skulle tilbage, hverken nu eller i fremtiden.

2.3.5 Interview med Didier Blanchard

Didier kommer fra Grenoble i Frankrig. Han er kommet til Danmark som expat for tre et halvt år siden sammen med sin kone og sine to børn på henholdsvis ni og tolv år. Didier arbejder på Risø og er rejst til Danmark for at få et job, der matcher hans kvalifikationer, eftersom han ikke har kunnet få relevant arbejde hjemme i Frankrig. Didier og familien har ikke planer om at skulle blive i Danmark altid, men vil gerne tilbage til Frankrig, når det bliver muligt. Lige nu er det dog hans ønske at få en permanent stilling på Risø, og de har på nuværende tidspunkt ikke nogen specifik plan for at skulle tilbage i den nærmeste fremtid. Didiers kone arbejder som lærerassistent på Den Franske Skole, hvor begge børn går.

2.4 Øvrigt empirisk materiale

Det øvrige empiriske materiale indeholder tre rapporter: The Expat Study, som er en undersøgelse af udstationeredes liv i Danmark, Vækstforum, som er en rapport udført af Regeringens Vækstforum¹ og omhandler tiltrækning og fastholdelse af udenlandsk arbejdskraft, investeringer og samhandel set ud fra et samfunds- og vækstperspektiv samt SFI-rapporten, som omhandler rekruttering og fastholdelse af udenlandsk arbejdskraft og udarbejdelse af best practice inden for dette område.

2.4.1 The Expat Study

The Expat Study 2010 er den tredje undersøgelse af udstationeredes liv og arbejdsliv i Danmark. Den er udført af Oxford Research A/S og Copenhagen Post og finansieret af en gruppe institutioner: Hovedstadsregionen, Copenhagen Capacity, IDA, International Community, Integrationsministeriet, Uddannelsesministeriet, Arbejdsmarkedsstyrelsen og Danmarks Tekniske Universitet.

The Expat Study 2010 har til formål at vurdere Danmarks kvaliteter som arbejdssted og levested for de udenlandske videnarbejdere, som er så vigtige for dansk erhvervsliv og industri (The Expat Study 2010:3). Rapporten er udført med deltagelse af 1505 expats, som lever og arbejder i Danmark (Ibid.:7).

Jeg har udelukkende anvendt de dele af rapporten, som vedrører expatens sociale liv.

¹ Regeringens Vækstforum er nedsat af tidligere statsminister Lars Løkke Rasmussen. Vækstforum rådgiver regeringen om strategiske udfordringer i forhold til Danmarks vækst og konkurrenceevne (www.stm.dk/_p_12940.html)

2.4.2 Vækstforum

Vækstforum er regeringens økonomiske tænketank, og denne rapport er udfærdiget på baggrund af et møde i Vækstforum den 15.-16. april 2010. Den beskæftiger sig med tiltrækning af højt kvalificeret arbejdskraft, investeringer, samhandel og kendskabet til Danmarks styrker og kompetencer.

Rapporten fokuserer på flere forskellige relevante emner, jeg har valgt kun at medtage de dele af rapporten, som omhandler tiltrækning og fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft.

2.4.3 SFI-Rapporten

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd står bag denne rapport, som omhandler rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft. Den sammenligner immigrationsordninger og tiltag i Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada og er baseret på et omfattende litteraturstudie af forskningslitteratur, udredninger, rapporter og 49 interviews med i alt 68 embedsmænd, organisationsrepræsentanter og eksperter fra de fem lande (SFI 2011:7).

Rapporten er udfærdiget på grund af udsigten til mangel på arbejdskraft, og fordi forskningens og den teknologiske udvikling i et land som Danmark kan skabe mangel på forskellige typer velkvalificeret arbejdskraft. Dette skaber behov for at kunne tiltrække og fastholde højtuddannet arbejdskraft fra udlandet, hvortil der knytter sig en række udfordringer. Disse udfordringer og de problemstillinger, det medfører, beskrives og analyseres med udgangspunkt i de erfaringer, man har gjort sig i Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada (Ibid.). Rapporten sigter yderligere mod at indkredse best practice inden for rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft (Ibid.:15).

2.5 Teoretisk fundament

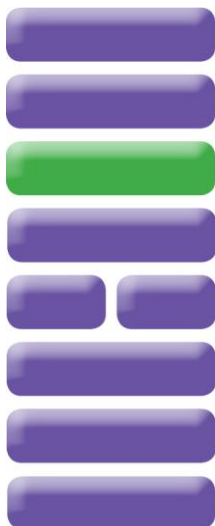
Den franske sociolog Pierre Bourdieu (1930-2002) udsender i slutningen af 1980'erne en række artikler, hvori han udbreder ideen om, at der findes andre former for kapital end den økonomiske, blandt andet symbolsk kapital, kulturel kapital og social kapital, som han udvikler sin teori om (Svendsen og Svendsen 2006:34-35).

Da Bourdieu sammen med Coleman og Putnam mere eller mindre anses som den sociale kapitalens fædre, er det væsentligt at medtage hans social kapital-begreb. Bourdieus tilgang til

social kapital er dog i høj grad social eller individualistisk strategisk og ikke operationaliserbar som Coleman og Putnams social kapital-begreber, hvorfor han ikke anvendes som udgangspunkt for analysen. Hans definition er dog taget med af forståelsesmæssige årsager og for at illustrere, at han sammen med Putnam og Coleman betragtes som store eksponenter af socialkapital-begrebet.

3. Empiri

I analysen har jeg anvendt en række rapporter, der omhandler udfordringer ved fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft samt litteratur om det danske sport- og fritidslivs potentiale i forhold til fællesskab. I dette kapitel vil jeg redegøre for den anvendte empiri.

3.1 The Expat Study 2010

3.1.1 Behov for expats

Antallet af expats i Danmark er steget fra omkring 33.000 i 2008 til 41.500 i 2010 hvilket er et udtryk for, at virksomhederne ikke kan få de videnarbejdere, de skal bruge, inden for Danmarks grænser (The Expat Study 2010:7). Derfor er det også i stigende grad nødvendigt for Danmark at tiltrække udenlandsk arbejdskraft for at kunne dække behovet for videnarbejdere, og for at få og fastholde konkurrencefordele i den globaliserede verden, vi lever i, hvilket stiller krav til både virksomheder, institutioner og det pågældende land (Ibid.).

Det er ikke kun det at tiltrække expats, som er vigtigt for Danmark. Det drejer sig i høj grad også om at fastholde de expats, som kommer til landet. I rapporten refereres til en undersøgelse som viser, at det at have ledsagende ægtefælle og børn er medvirkende til, at expats kan fastholdes (Ibid.:16-17). Ifølge rapporten får det at have børn i Danmark expats til

at føle sig bedre integreret (Ibid.:10), men samtidig kræver det personlig kontakt til det danske samfund at føle sig som en del af det (Ibid.:17).

3.1.2 Socialt liv

Selvom det sandsynligvis er karriere og professionel drivkraft, der får professionelle internationale videnarbejdere til at flytte til Danmark, siger rapporten at det at have et socialt liv i det nye hjemland er et vigtigt aspekt, hvis man skal føle sig integreret og fastboende, særligt hvis expaten har sin ægtefælle og familie med (Expat Study 2010:61). Det er vigtigt at etablere et socialt netværk for at falde til i et nyt land, og at blive venner med danskere bidrager til integrationsprocessen. Derudover er det normalt, at expats får venner blandt andre expats og derigennem får et godt internationalt netværk, som også er en nødvendighed (Ibid.:62).

Rapporten viser, at størstedelen af expats møder deres venner på arbejdet, gennem sociale fritidsaktiviteter såsom sportsklubber og skoler og gennem fællesskab med andre expats (Ibid.:66-67). Tilfredsheden med adgangen til sport- og fritidsaktiviteter vurderes stort set ens i de forskellige regioner – mere end 50 % er tilfredse med de muligheder, der er for aktiviteter i deres region. Disse inkluderer sports- og fritidsaktiviteter samt biografer, teatre, koncerter og museer (Ibid.:68). At både teatre, biografer, koncerter og museer er inkluderet i denne svarmulighed giver ikke et fuldstændig klart billede af, hvad expats og deres familier får ud af sports- og fritidsforeningerne og den kultur, der er knyttet dertil.

3.1.3 Sprogfærdigheder

Den faktor som betyder mest i forhold til, om expats føler sig integrerede i Danmark, er gode sprogfærdigheder (The Expat Study 2010:77). Expats, som får børn i Danmark, føler sig mere integrerede end expats, som ikke har børn, for når børn går i dagpleje, vuggestue eller børnehave, bliver de integreret og udvider dermed forældrenes netværk (Ibid.:77).

3.1.4 Work-life balance

Der er ifølge rapporten et klart forhold mellem hvor integrerede, expats føler sig, og deres livskvalitet. Det er et vigtigt aspekt, fordi følelsen af at være integreret betyder, at de bliver længere og dermed kan bidrage mere til det danske samfund. (The Expat Study 2010:9). Work-

life balancen, balancen mellem arbejde og fritid, er et af de vigtigste aspekter for majoriteten (Ibid.:7). Med hele 92 % af de adspurgte, scorer karrieremuligheder for partneren og en god work-life balance højest i undersøgelsen om, hvad der er vigtigt for at ville blive i Danmark længere end planlagt. Ligeledes mener 91 %, at et godt socialliv og netværk er en vigtig faktor i forhold til at ville blive længere end planlagt i Danmark (Ibid.:58).

3.2 Vækstforum

I den verden, vi lever i i dag, giver globaliseringen mange muligheder for vækst, verdenshandel og udvikling, men ikke desto mindre betyder den også skarpere konkurrence, når det kommer til arbejdskraft, kunder, job og talenter. I mange lande verden over, inklusive Danmark, står man samtidig over for den udfordring, at store årgange går på pension, og at der samtidig vil være færre i den arbejdsdygtige alder. Det vil betyde mangel på arbejdskraft, ikke mindst højt kvalificeret arbejdskraft, og det stiller krav til øget fokus på tiltrækning og fastholdelse af højt kvalificeret arbejdskraft i Danmark (Vækstforum 2010:1).

De internationale videnarbejdere supplerer den indenlandske arbejdskraft og bidrager med ny viden og vækst i den enkelte virksomhed og i samfundet (Ibid.:1). Regeringen har de seneste år skabt initiativer, så det nu er lettere for udenlandsk arbejdskraft at komme til Danmark for at arbejde, især for højt kvalificeret arbejdskraft, men ikke desto mindre er der stadig fokus på, at det skal være attraktivt at bo og arbejde i Danmark (Ibid.:1,4).

Ifølge rapporten er vurderingen, at der overordnet er balance mellem ind- og udvandringen af højt kvalificeret arbejdskraft, hvilket er et udtryk for udveksling af viden. Der kan dog: *"... være tegn på et begrænset "brain drain" fra Danmark af visse grupper, fx personer med ph.d.-grad og naturvidenskabeligt uddannede."* (Ibid.:4).

3.2.1 Fastholdelse af expats

Regeringen har opstillet nogle vilkår, som har betydning for tiltrækning og fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. Vilkårene for at tiltrække og fastholde handler om den økonomiske gevinst, der er ved at arbejde i Danmark. Det drejer sig blandt andet om løn og skatteforhold, offentlig service, leveomkostninger og karrieremuligheder (Vækstforum 2010:5-6). Vilkårene for at expats kan fastholdes omfatter jobmuligheder, netværk og integrationstilbud for ægtefæller samt uddannelsesmuligheder for børn (Ibid.).

En gruppe, regeringen sigter efter at fastholde, er de internationale studerende, der kommer til Danmark i forbindelse med deres uddannelse, da de efter endt uddannelse kan blive et værdifuldt bidrag af kompetent arbejdskraft, hvorfor der også er fokus på at sikre jobmuligheder for denne gruppe (Ibid.:6,11).

3.2.2 Skatteforhold

En af udfordringerne for Danmark med hensyn til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret udenlandsk arbejdskraft er den høje beskatning. Undersøgelser viser, at skatteforhold både har betydning for, hvor attraktivt det er at komme til Danmark, og for hvor længe expats har lyst til at blive (Vækstforum 2010:7). For at mindske påvirkningen af dette, har regeringen derfor iværksat en skatteordning for udenlandske eksperter og forskere, som giver mulighed for en lav beskatning i op til fem år (Ibid.:1).

Udover skatteordningen er der også taget andre initiativer for at gøre det mere attraktivt for de højt kvalificerede udenlandske medarbejdere at blive i Danmark. Blandt andet er adgangen til skattekort blevet lettet, og der er indført integrationstilbud i form af familiepakker. Disse omfatter blandt andet *”... forsøg med værtsprogrammer, hvor familien får tilknyttet en vært, der bl.a. kan hjælpe med at introducere familien til lokalsamfundet og foreningslivet.”* (Vækstforum 2010:12). Yderligere er der oprettet et nationalt netværk for udenlandsk arbejdskraft, der blandt andet: *”... rådgiver lokale myndigheder og virksomheder om fastholdelsesaktiviteter og netværksdannelse.”* (Ibid.).

Tendensen viser, at unge er mere tilbøjelige til at flytte til et andet land for at arbejde end ældre, og at der er flere enlige end personer med familie, der vælger at udvandre (Ibid.:5). Til trods for dette, viser tallene i rapporten, at mange expats vælger at tage deres ægtefælle med, når de kommer til Danmark. Således vælger op mod halvdelen af personerne på bruttoskatteordningen, den særlige skatteordning for udlændinge, som kommer fra USA og andre lande uden for EU/EØS-området, at tage deres ægtefælle med. For de personer, som kommer fra EU/EØS-landene og er på bruttoskatteordningen, gælder det ca. hver tredje (Ibid.:0). Da forholdsvis mange expats vælger at medbringe deres familie, når de flytter til Danmark, er det vigtigt, at der også er fokus på ægtefællen og eventuelle børn, når de kommer hertil, da deres trivsel er medvirkende årsag til om den udenlandske videnarbejder bliver i Danmark. Derfor er blandt andet jobmuligheder for ægtefællen og uddannelses tilbud til børnene også vigtige faktorer, når det kommer til at tiltrække og fastholde kvalificeret udenlandsk arbejdskraft (Ibid.:2).

3.3 SFI rapporten

Baseret på tal fra IDA og Arbejdsbevægelsens Erhvervsråd peger rapporten på, at Danmark kommer til at mangle mange personer med en videregående uddannelse inden for de næste 10 år (SFI 2011:16). Den danske regering har siden 2001 haft fokus på at tiltrække højt kvalificeret udenlandsk arbejdskraft og har iværksat forskellige ordninger, for at give expats mulighed for at søge arbejds- og opholdstilladelse. Der er siden 2008 også sat fokus på at fastholde expats, blandt andet ved at etablere International Citizen Service Centre, sprogkurser, lette jobsøgningen for ægtefæller til expats og ved at skabe flere pladser på internationale skoler (Ibid.:24).

3.3.1 Forholdet til danskere

Ifølge rapporten oplever mange udlændinge bosat i Danmark danskerne som forholdsvis lukkede, også selvom udlændingene lærer dansk. Yderligere opleves det, at højtuddannede udlændinge har problemer med at skabe sociale netværk (SFI 2011:25). Den siger også, at mange højtuddannede udlændinge er glade for, at der er tid til at have et fritidsliv, når arbejdsdagen er overstået, men at en del oplever problemer med at finde frem til, hvilke muligheder de har for meningsfulde fritidsaktiviteter, og at dette påvirker deres trivsel (Ibid.).

3.3.2 Fritidsaktiviteter og foreningsliv

Rapporten peger på, at det vil være en mulighed at gøre expats opmærksomme på det rige foreningsliv, der er i Danmark. Foreningslivet, sportsklubber og kommunerne skal også gøres opmærksomme på, at der findes potentielle medlemmer blandt expats. I forlængelse heraf vil det være en god ide på kommunernes hjemmesider på fremmedsprog at beskrive hvilke foreninger og fritidstilbud, der findes i kommunerne, så det er tilgængeligt for expats (SFI 2011:75). Lokal tilgængelig viden om fritidsaktiviteter og et foreningsliv, som er åbent for udlændinge, er en væsentlig medvirkende årsag til social integration (Ibid.:214). Rapporten påpeger, at der endnu er en del arbejde, der skal gøres for blandt andet at gøre Foreningsdanmark mere tilgængelig for expats (Ibid.:25).

3.3.3 Social integration

Familiens sociale integration er vigtig for, om familien vælger at blive boende i Danmark (Ibid.:42). Der er forskellige punkter, som er vigtige, når det kommer til social integration. Ægtefællens mulighed for at få arbejde og virksomhedernes villighed til at være med til at etablere netværk og andre sociale tiltag, som kan hjælpe ægtefællen ind på arbejdsmarkedet, er en vigtig faktor (Ibid.:212). Derudover er muligheden for sprogundervisning for familien og muligheden for at skabe sociale netværk afgørende faktorer, når det kommer til fastholdelse af expats (Ibid.:41). Venskaber både på og uden for arbejdet, med danskere og andre expats, er væsentligt medvirkende til den sociale integration (Ibid.:214). For de expats, som har børn, er det også en vigtig faktor, at der er tilgængelighed på internationale skoler (Ibid.:212).

3.4 Sammenfatning

3.4.1 Behov for expats

I takt med, at store årgange kommer til at gå på pension de kommende år, kommer man som tidligere nævnt til at mangle arbejdskraft i Danmark, navnlig højt kvalificeret arbejdskraft. Det er i den globaliserede verden vigtigt at have en veluddannet arbejdsstyrke, og der kan hentes en masse viden på mange forskellige områder fra højt kvalificerede expats. Globaliseringen har sat gang i en udvikling, hvor en mobil arbejdsstyrke er vigtig. I Danmark er der omtrent balance mellem ind- og udvandringen af højt kvalificeret arbejdskraft, og på trods af, at der allerede er taget mange initiativer til at forbedre forholdene for de expats, der kommer til Danmark, blandt andet med fordelagtige skatteforhold, er der stadig behov for udvikling, så det er attraktivt for dem at blive i Danmark i længere tid.

3.4.2 Ægtefælle og familie

Alle rapporterne siger, at det er vigtigt at have fokus på ægtefællen og familien. Hvis ikke familien trives gør expaten det højst sandsynligt heller ikke, og familieårsager er den primære grund til, at mange expats forlader Danmark. Derfor er det vigtigt, at der er fokus på at integrere både expaten, ægtefællen og eventuelle børn. Der er behov for jobmuligheder og netværk til ægtefællen samt institutionspladser til børnene og rapporterne fastslår, at expats som medbringer ægtefælle og børn er bedre integreret, hvilket betyder, at der er større

sandsynlighed for, at de bliver i landet i længere tid.

3.4.3 Sprogfærdigheder

Sprogfærdigheder er en væsentlig faktor, når det kommer til integration af expats, og sammen med familie og integrationstiltag påvirker sproget i høj grad fastholdelsen af expats.

Integration og livskvalitet betyder, at expats har lyst til at blive i landet. For at blive integreret er det, udover at have sin familie med, i høj grad vigtigt med venskaber, netværk og generelt et socialt liv. Det sociale liv og muligheden for netværk er begge elementer, som er tilgængelige i foreningslivet, og her er der ligeledes mulighed for at udvikle sprogfærdigheder, som også er en vigtig faktor for at expaten har lyst til at blive.

3.4.4 Work-life balance

Work-life balancen er vigtig og undersøgelser viser, at mange er glade for den fritid, de har i Danmark, men at de oplever, at det er svært at finde ud af, hvad man kan bruge denne fritid på. 50 % er tilfredse med de fritidsaktiviteter, der er i deres region, men her er, som tidligere nævnt, både fritidsaktiviteter, biografer, teatre og andre tilbud også medregnet, hvorfor det kun kan bruges som et spinkelt pejlemærke i forhold til denne afhandling. Der skal skabes fokus på Foreningsdanmark for expats, og kommuner og foreninger skal gøres opmærksomme på, at der findes expats, som kan være interesserede i at deltage i både sport- og fritidsaktiviteter.

3.5 Dansk sports- og fritidsliv

Det danske sports- og fritidsliv er i stort omfang organiseret i foreninger. Der er en stor foreningstæthed i Danmark, en mindre markedsorientering end i andre lande, og foreningssamfundet trives godt (Torpe og Kjeldgaard 2004:67-70). Der er utallige former for foreninger, som dækker alt lige fra sport til musik og teater samt alle andre tænkelige fritidsaktiviteter. Der findes naturligvis også kommunale fritidstilbud, men omfanget af tilbud er langt større og mere varieret i foreningerne i de forskellige kommuner, og foreningerne og kommunen har ofte et godt samarbejde.

Det moderne organisationssamfund i Danmark blev skabt i perioden fra 1860 til 1900 tallet baseret på lokale foreninger organiseret som et repræsentativt demokrati. I efterkrigstiden

udviklede samfundet sig, foreninger uden tilknytning til socialklasser blev skabt, og antallet af foreninger, der organiserede fritiden voksede (Ibid.:17). Den udvikling, foreningerne i Danmark gennemgik, ligner den udvikling, foreningerne i Norge og Sverige gennemgik, og derfor taler man sommetider om 'et skandinavisk organisationssamfund' som er forskellig fra foreningslivet i andre lande (Ibid.:18).

I dag er foreningerne stadig oftest organiseret på den traditionelle måde med formand, bestyrelse og generalforsamling, også i indvandrerforeninger, hvor medlemmerne har en anden kulturel baggrund. Denne form for organisering er noget som står stærkt i de danske foreninger sammenlignet med andre lande (Ibid.:68). Foreningerne er i høj grad baseret på, og afhængige af, frivillig arbejdskraft, også når det ses i sammenligning med andre lande, og medlemskontingentet er en væsentlig del af økonomien, særligt i idrætsforeninger (Ibid.). Udover medlemskontingentet får en stor del af kultur, idræts- og fritidsforeningerne kommunal støtte (Ibsen 2006:67), og det er muligt at få stillet lokaler til rådighed af kommunen (Torpe og Kjeldgaard 2004:68-69). At kommunen formidler hvilke fritidsinteresser, det er muligt at dyrke inden for dennes grænser, skyldes at de er forpligtet til det af Folkeoplysningsloven. Denne bevirker også, at de forskellige foreninger, som organiserer fritidsaktiviteter, kan modtage kommunalt tilskud (Folkeoplysningsloven §§ 1 og 2).

3.5.1 Fællesskab og demokrati

I foreningerne socialiseres medlemmerne til demokrati. Man stifter: *"... bekendtskab med mennesker, der er forskellige fra én selv, indgår i fælles drøftelser og lærer at tage hensyn til andre interesser."* (Torpe og Kjeldgaard 2004:22). Udover den demokratiske dannelse er foreningerne et socialt mødested, hvor det er muligt at møde andre mennesker og dyrke en interesse samtidig:

"Foreningslivets vigtigste betydning er derfor, at det er en arena for aktivitet og en social mødeplads, hvor man kan lære gennem erfaring, at andre er til at stole på, bygge sociale netværk og kompetence og få interesse for samfundsspørgsmål."

(Wollebæk og Selle i Ibsen 2006:60)

"For det andet skaber de ofte forbindelser til omverdenen i form af kontakter til og samarbejde med andre foreninger, kommunale institutioner, virksomheder mv."

(Ibsen 2006:60)

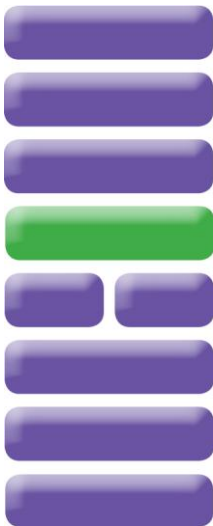
Folk mødes på kryds og tværs i foreningerne, når de selv tager ud til arrangementer eller tager med deres børn til fodboldkampe, musikundervisning og lignende og: *"... nye netværk, kontakter og samarbejdsalliancer skabes – noget, der i forskningen også er blevet benævnt brobyggende social kapital."* (Svendsen i Ibsen 2009:7).

Den indiske antropolog G. Prakash Reddy har været i Danmark af flere omgange for at studere det danske samfund. Han kom i første omgang til den konklusion, at danskerne ikke havde nogen fællesskabsfølelse overhovedet, men fandt da han kom hjem ud af at mange danskere havde nævnt, at de var en del af en forening eller en klub. Han fandt frem til at danskerne derigennem henter fællesskab, og dermed noget socialt, og samtidig også demokrati og lighed. Danskerne bruger på den måde foreningerne til at kombinere individualisme med fællesskab (Reddy:30-31). Foreningerne har altså to funktioner:

"I det postmoderne Danmark skaber hvert individ sit eget "fællesskab" ved samværet med andre ligesindede individer gennem venskaber og ved at blive medlem af en klub eller en forening for at opnå et fælles mål. Den anden funktion er, at disse foreninger og klubber støtter og udvikler ideologier om demokrati og lighed."

(Reddy:31)

4. Teori

Dette kapitel har til formål at præsentere det teoretiske grundlag for denne afhandling. Først introducerer jeg teorier om social kapital, som er afhandlingens primære teoretiske afsæt. Her introduceres Bourdieu, Coleman og Putnam som centrale teoretikere, og jeg argumenterer for brugen af de to sidstnævnte. Derefter præsenterer jeg Bjørn Nygaards teori om det sociale menneske i organisationen, hvorefter jeg afslutningsvis præsenterer min forståelse af organisationen.

4.1 Hvad er social kapital?

Social kapital er som begreb forholdsvis nyt, men de elementer, det består af, såsom sociale netværk og forbindelsen mellem økonomi og kultur, har der været forsket i i mere end hundrede år. Den nye interesse i social kapital står hovedsageligt tre forskere for: Pierre Bourdieu, James S. Coleman og Robert D. Putnam. Disse tre teoretikere betegnes ofte som den sociale kapitalens fædre og dette teoretiske afsnit baseres derfor på dem.

Social kapital er en sammensmeltning af begreberne social og kapital. Begrebet 'social' dækker i samfundsvidenskaben over alle former for menneskelig interaktion med fokus på, hvordan det kan være mere hensigtsmæssigt for individer at arbejde sammen i grupper for at få tilfredsstillet behov og interesser. Kapital dækker inden for økonomien over en ressource, der

står til rådighed for en person eller en organisation, og som kan anvendes med henblik på at få et afkast. I 1970'erne skete der et Big Bang inden for kapitalbegrebet, og siden er antallet af kapitaler ekspanderet. Af kapitaltyper kan for eksempel nævnes religiøs, kulturel og symbolsk (Svendsen og Svendsen 2006:26-28).

Social kapital er et fænomen, som er usynligt og meget lidt håndgribeligt. Det kan ses fra forskellige perspektiver, hvilket er tilfældet for de tre teoretikere, men for samtlige teorier om social kapital findes en central præmis, som siger: "... *at sociale netværk har værdi, og at sociale relationer kan betragtes som en form for kapital, hvorfor mennesker kan få udbytte af at indgå i et netværk af sociale relationer.*" (Hegedahl og Rosenmeier 2007:10). Social kapital beskrives som den sociale lim, der får samfundet til at hænge sammen, og er det, der gør det fordelagtigt for mennesker at indgå i sociale netværk frem for alene at forfølge uafhængige mål (Ibid.).

4.2 Fire perspektiver inden for social kapital

Sociolog og forsker Michael Woolcock og socialudviklingsspecialist Deepa Narayan argumenterer for, at det er muligt at inddele social kapital i fire forskellige perspektiver: det fællesskabsbaserede, netværksperspektivet, det institutionelle perspektiv og synergiperspektivet (Woolcock og Narayan 2000:229).

Det fællesskabsbaserede perspektiv ligestiller social kapital med lokale organisationer som klubber, foreninger og grupper og ser overvejende social kapital som noget positivt. Det er også positivt for samfundet, at mennesker engagerer sig i organisationer (Woolcock og Narayan 2000:229-230 samt Hegedahl og Rosenmeier 2007:11).

Netværksperspektivet lægger vægt på horisontale og vertikale relationer inden for organisationer og grupper men også relationer mellem forskellige organisationer. Det er vigtigt både at etablere stærke og svage bånd for at sikre økonomisk vækst. Stærke bånd skabes gennem længere tid, mens svagere bånd forbinder mennesker på tværs af klasse, religion, etnicitet og socioøkonomisk klasse og derfor også er vigtige. De kan indgås mere midlertidigt og med henblik på at opnå bestemte mål. Netværksperspektivet omhandler det, Putnam betegner afgrænsende- og brobyggende kapital, som jeg kommer nærmere ind på senere (Woolcock og Narayan 2000:230-234 samt Hegedahl og Rosenmeier 2007:11).

Det institutionelle perspektiv dækker over, at grupper og organisationers evne til at handle i kollektivets bedste interesse, afhænger af de formelle institutioner, som disse er underordnet (Woolcock og Narayan 2000:234-235 samt Hegedahl og Rosenmeier 2007:12).

Synergiperspektivet er en sammenblanding af netværksperspektivet og det institutionelle perspektiv. Her søges efter forhold, som kan afføde udviklende synergier, alliancer og relationer mellem de statslige organer og civilsamfundet (Woolcock og Narayan 2000:235-239 samt Hegedahl og Rosenmeier 2007:12).

Det er muligt at placere tre teoretikere Bourdieu, Coleman og Putnam inden for disse fire perspektiver, dog ikke entydigt, da der er overlap mellem perspektiverne inden for de forskellige teorier. Bourdieus teori kan ses ud fra både netværksperspektivet og synergiperspektivet, Putnams teori repræsenterer både det fællesskabsbaserede perspektiv og netværksperspektivet, og Coleman placerer sig hovedsageligt inden for netværksperspektivet (Hegedahl og Rosenmeier 2007:12). I denne afhandling er det i høj grad det fællesskabsbaserede perspektiv og netværksperspektivet, som er relevante i henhold til problemstillingen, hvorfor jeg overvejende beskæftiger mig med disse perspektiver.

4.3 Bourdieu

Ifølge den franske sociolog Pierre Bourdieu kan individets sociale kapital bestå af institutionaliserede netværk som en skole, et familienavn eller et parti, men også af netværk som vedligeholdes ved symbolske eller materielle udvekslinger. Individets mængde af social kapital er i øvrigt afhængig af størrelsen på de netværk og forbindelser den enkelte kan mobilisere, og den mængde social kapital, de øvrige medlemmer af netværket er i besiddelse af (Hegedahl og Rosenmeier 2007:15).

Bourdieu definerer social kapital som:

”... summen af de eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller gruppen har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre officielt anerkendte ’forbindelser’, hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk.”

(Bourdieu og Wacquant i Hegedahl og Rosenmeier 2007:14)

Selvom Bourdieus begreb ikke umiddelbart er operationaliserbart og derfor ikke indgår i analysen, har jeg taget det med, fordi det rummer en dækkende forklaring på, hvordan social kapital genereres i sociale fællesskaber.

4.4 Coleman

Den amerikanske sociolog James S. Coleman (1926-1995) anvender sit social kapital-begreb til at forene to perspektiver på sociale handlinger. Det sociologiske perspektiv, hvor sociale normer er vigtige for at forklare menneskelige handlinger, og det økonomiske perspektiv, som ser mennesker som selvstændige individer, der lader deres individuelle handlinger styre af nyttemaksimering. Coleman definerer social kapital som:

”... ikke én enhed men en variation af forskellige enheder med to elementer til fælles: De består alle af et aspekt af sociale strukturer, og de muliggør visse handlinger fra aktører – hvad enten det er enkeltindivider eller individer i grupper – inden for strukturen. Ligesom andre former for kapital er den sociale kapital produktiv, idet den muliggør opnåelsen af bestemte mål, som ikke ville have været mulige at opnå i dens fravær.”

(Coleman i Hegedahl og Rosenmeier, deres oversættelse 2007:22)

Coleman arbejder med et Rational Choice-perspektiv, ud fra hvilket mennesket ses som værende rationelt og egoistisk og dets handlinger motiveret af stræben efter egennytte. Han mener, til forskel fra Bourdieu, at rationel og egennyttig adfærd kan være skadelig, men at social kapital kan være årsagen til, at dette skadelige aspekt ikke dominerer samfundet fuldstændigt (Ibid.:17).

Ifølge Coleman er social kapital en form for ressource, der: *"... øger individets handlemuligheder, og som det enkelte menneske kan trække på i kraft af gensidige sociale relationer af forpligtelser og rettigheder."* (Hegedahl og Rosenmeier 2007:18). Social kapital er ikke en individuel egenskab eller noget der findes i mennesket, men noget, som opstår mellem mennesker, der indgår i sociale forbindelser og netværk baseret på grundlæggende principper om tillid, gensidighed og normer for handlen. Fællesskab baseret på tillid og gensidig forpligtelse vil skabe grundlaget for eksistensen af høj grad af social kapital (Hegedahl og Rosenmeier 2007:18).

Coleman arbejder med tre former for social kapital:

Forpligtelser, forventninger og pålidelighed inden for strukturer dækker over tjenester og gentjenester i de sociale strukturer, der findes. Hvis A gør noget for B og stoler på, at B vil gøre noget til gengæld i fremtiden, så er der en forventning hos A og en forpligtelse hos B, og forpligtelsen kan ses som et tilgodehavende A har på noget, B senere skal gøre.

Informationskilder handler om den informationsoverførsel, som findes i sociale relationer. Hvis eksempelvis en forsker har behov for information, kan han i stedet for selv at søge efter den holde sig opdateret via sine kollegaer.

Normer og effektive sanktioner omhandler normer, og disse normer eksisterer når retten til at kontrollere en handling haves af flere end det enkelte menneske. En særlig vigtig norm, når det handler om skabelsen af social kapital er, at menneskers handlinger bør styres af almen interesse frem for egeninteresse (Hegedahl og Rosenmeier 2007:20).

Social kapital er ifølge Coleman et biprodukt af de aktiviteter, mennesker involverer sig i, og det er bonussen ved at indgå i sociale netværk. Han mener yderligere, at social kapital uddør, hvis ikke den vedligeholdes, og at den kan være både positiv og negativ. Det er en vigtig ressource for individet, og det har betydning for den livskvalitet den enkelte oplever, ligesom den er et væsentligt samfundsøkonomisk aktiv (Hegedahl og Rosenmeier 2007:21).

Colemans sociale kapital-begreb placeres overvejende inden for netværksperspektivet, som er et af de relevante perspektiver i forhold til denne afhandlings problemstilling (Ibid.:12).

Yderligere er Colemans social kapital-begreb operationaliserbart, og derfor anvendes dette sammenholdt med Putnams social kapital-begreb.

4.5 Putnam

Robert D. Putnam (1941-) er en højtprofileret amerikansk politolog som til forskel fra Bourdieu og Coleman, har et stort kvantitativt og statistisk arbejde bag sit sociale kapital-begreb.

Social kapital er ifølge Putnam, som hos Coleman, ikke noget det enkelte individ har, men ressourcer eller en sammenhængskraft, som opstår gennem sociale relationer baseret på netværk, normer og tillid. Det er ressourcer, som er tilgængelige for alle, og de er med til at gøre en organisation eller en gruppe til:

"... noget andet og mere end en samling mennesker, der hver i sær forfølger deres egne mål, og det er det, der gør at social kapital adskiller sig fra andre former for kapital som human kapital og kulturel kapital."

(Hegedahl og Rosenmeier 2007:29)

Fordi social kapital ikke er noget, individet har, mener Putnam at det er muligt at ændre på niveauet for den sociale kapital, hvorfor mennesket kan påvirke de forhold, der har indflydelse på den sociale kapital (Ibid.:29).

Social kapital skabes ifølge Putnam via menneskers aktive deltagelse i organisationer og grupper. Inden for disse opstår fælles normer og forpligtelser, og især normerne fungerer som en slags lim, fordi de formindsker sandsynligheden for snyd, forbrydelser og manglende overholdelse af betingelserne i en kontrakt, da et brud på de sociale normer vil betyde social udstødelse for den, som bryder dem. Det er på grund af det samarbejde og arbejdet for kollektivets bedste, at social kapital også er: *"... hjørnestenen i et velfungerende demokrati."* (Hegedahl og Rosenmeier 2007:27-28).

Sociale netværk har ifølge Putnam en stor værdi, og tillid og netværk udgør fundamentale træk ved det sociale liv. Som Coleman mener Putnam altså også, at social kapital er noget, som opstår i de sociale strukturer.

Derudover mener Putnam, at social kapital både har et individuelt og kollektivt aspekt, og sammenhængen mellem individuelle handlinger og kollektive goder er et gennemgående tema hos Putnam. Social kapital gavner både individet og samfundet og er derfor både et privat og et offentligt gode. Enkeltindivider knytter sociale bånd, som kan gavne egne interesser, men de er samtidig med til at gavne samfundet ved indgåelse i sociale netværk (Ibid.:28).

For individet er det en fordel at indgå i et netværk, da der her blandt andet er mulighed for at få nye venner, hjælp til problemer og til at skaffe nyt arbejde. På samfundsplan kan stærke

sociale netværk betyde lavere kriminalitet, mindre sygdom og mindre arbejdsløshed. I et samfund med normer for tillid og gensidighed vil der være stor tillid til, at tjenester vil blive gengældt, og der vil være en større vilje til at betale skat og udføre samfundsopgaver med den forventning om, at der vil være hjælp at hente, når man selv får brug for det, hvilket betyder et mere effektivt samfund. Jo mere mennesker indgår i gensidige forbindelser, desto mere tillid vil de have til hinanden (Ibid.:28).

Putnam skelner mellem to typer af netværk, de vertikale og de horisontale, og denne skelnen er vigtig, fordi hver type fordrer en bestemt form for social kapital, som han kalder afgrænsende og brobyggende social kapital.

4.5.1 Afgrænsende social kapital

Den første type social kapital opstår i forbindelse med de vertikale netværk og betegnes af Putnam som afgrænsende social kapital. Putnam karakteriserer disse afgrænsende netværk som indadvendte, fordi der skabes fælles identiteter og homogene grupper, som for eksempel religiøse og etniske grupper i disse. De kendetegnes ved stærke sociale bånd og en stærk følelse af loyalitet og gensidighed over for netværkets øvrige medlemmer, hvilket betyder at gruppen ofte afgrænser sig skarpt over for omverdenen (Hegedahl og Rosenmeier 2007:29-30).

4.5.2 Brobyggende social kapital

Den anden type er den brobyggende sociale kapital, som dækker over de horisontale netværk, og disse karakteriseres af Putnam som grupper, hvis medlemmer indgår i netværket i et jævnbyrdigt forhold til hinanden. Netværket fører således medlemmer fra forskellige sociale sammenhænge sammen uden at tage hensyn til de sociale forskelle, der eventuelt måtte være mellem dem. Brobyggende social kapital genererer udvidede identiteter i modsætning til den afgrænsende sociale kapital. I brobyggende relationer er båndene mellem medlemmerne væsentligt svagere end i de afgrænsende relationer, men til gengæld er båndene særdeles vigtige i forhold til at få adgang til information og muligheder, og de svage bånd er oftest mere værdifulde end de stærke bånd (Hegedahl og Rosenmeier 2007:29-30).

Putnam anvender vendingerne 'getting by' og 'getting ahead' til at illustrere, at hvor den afgrænsende sociale kapital hjælper individet til at klare sig igennem dagen og vejen 'getting by', så hjælper den brobyggende sociale kapital individet til at komme frem i verden 'getting ahead' (Ibid.:30). De to former for social kapital skal ikke ses som værende i et enten/eller-forhold til hinanden. Grupper kan være afgrænsende i forhold til nogle sociale dimensioner og brobyggende i forhold til andre (Ibid.:31).

Putnam og Coleman argumenterer yderligere for, at social kapital også kan have en skyggeside og ikke udelukkende kan betragtes som værende et kollektivt gode. I for eksempel rockermiljøer kan der stilles spørgsmålstejn ved normerne inden for gruppen, og om gruppens produktivitet er positiv (Hegedahl og Rosenmeier 2007:34).

4.6 Social kapital og foreninger

Putnams social kapital-begreb kan placeres inden for det fællesskabsbaserede perspektiv og netværksperspektivet, hvilket sætter fokus på foreninger, klubber og frivillige organisationer. Ifølge Putnam spiller foreninger og frivillige organisationer en væsentlig rolle, når det kommer til dannelsen af social kapital, da de har nogle særlige karakteristika. De er: *"... præget af horisontale, ligeværdige sociale relationer [...] som udvikler tillid mellem mennesker og fremmer kollektiv handlen."* (Ibsen 2009:28). Det er især aktivitetsforeninger, som for eksempel sangkor og idrætsforeninger, der genererer social kapital (Ibsen 2006:60). Ikke kun indadtil i foreningerne skabes der social kapital. Der bidrages herigennem også til samfundets sociale kapital, og kontakten til omverdenen og samfundet udgør et centralt element i denne produktion (Torpe og Kjeldgaard 2004:69). Individene bliver demokratisk dannede i en forening ved at lære mennesker at kende, som er forskellige fra dem selv, og ved at tage hensyn til andres interesser. Foreningerne er dermed med til at udvikle demokratiske normer og kompetencer hos individet (Ibid.:22). Den demokratiske rolle, foreningerne har, er ifølge Putnam i høj grad påvirket af disses evne til at generere social kapital, og denne evne påvirker både individet og samfundet, som også har glæde af den sociale kapital, der genereres i foreninger (Ibid.:21).

4.7 Social kapital og familie

For både Putnam og Bourdieu er familien en af de mest fundamentale former for social kapital (Winter 2000:5). Når Putnam skelner mellem afgrænsende og brobyggende kapital, placerer han familien som en del af den afgrænsende kapital. Ulempen ved disse vertikale netværk er deres afgrænsende karakter, fordi de vertikale sociale netværk ikke nødvendigvis skaber social kapital (Winter 2000:6).

4.8 Social kapital og fællesskab

Social kapital generes i strukturen mellem mennesker og således i mange forskellige former for fællesskaber, og er ifølge Putnam klart medvirkende til menneskets velbefindende:

"Social capital is strongly linked to subjective well-being through many independent channels and in several different forms. Marriage and family, ties to friends and neighbours, workplace ties, civic engagement (both individually and collectively), trustworthiness and trust: all appear independently and robustly related to happiness and life satisfaction, both directly and through their impact on health."

(Helliwell og Putnam 2004:1444)

4.9 Kritik af teoretikerne

4.9.1 Putnam

Putnam baserer sin viden på en stor kvantitativ empiri, hvilket han kritiseres for, men det at hans social kapital-begreb er operationaliseret som et brugbart værktøj gør, at det i denne afhandling er anvendeligt. Yderligere vedrører Putnams social kapital-begreb i høj grad foreninger og klubber og finder derfor stor relevans som led i analyseapparatet i denne afhandling.

Kritikken af Putnam går på, at han ser nedgang i medlemstallet i organisationer som et udtryk for nedgang i den sociale kapital. Han kritiseres derfor for at bagatellisere, at deltagelse i dag i højere grad end tidligere sker i relation til uformelle og midlertidige grupper.

4.9.2 Coleman

Kritikken af Coleman går på, at hans teori er uklar på flere punkter, og at den mangler nogle af de sondringer, som eksempelvis Putnam har. Han kritiseres i øvrigt for ikke at definere begreber som 'tillid' og 'netværk', og at disse manglende begreber gør det uklart, hvad der måles. Yderligere beskyldes han for ikke at skelne mellem individuel og kollektiv social kapital, hvilket medvirker til at målbarheden kompliceres. Colemans operationalisering er dermed ikke entydig, hvilket gør det svært at omsætte hans teori til målbare parametre (Hegedahl og Rosenmeier 2007:24).

4.10 Sammenfatning

Coleman og Putnams social kapital-begreber overlapper flere steder hinanden og supplerer andre steder hinanden i høj grad. Putnam har som nævnt fokus på foreninger og frivillige organisationer i sit social kapital-begreb, hvorfor han er særlig anvendelig i denne afhandling. Social kapital-begrebet er hos både Coleman og Putnam operationaliserbart, hvilket også giver anledning til at bruge disse to teoretikere i analyseapparatet i denne afhandling. Jeg har derfor valgt at anvende en blanding af de to teoretikeres begreber og forståelsesområde med størst vægt på Putnams social kapital-teori.

4.11 Det sociale menneske i organisationen

Den danske antropolog og konfliktvejleder Bjørn Nygaard har stor teoretisk og praktisk viden inden for sit felt qua sin uddannelse som antropolog, og erfaringer som henholdsvis udstationeret og konsulent for Danida.

Det moderne menneske har ifølge Nygaard et grundlæggende behov for at blive socialt værdsat, respekteret og anerkendt både på og uden for arbejdet. Det er et behov, som har stor betydning for mennesket, da vi ellers føler os udenfor og ramt på selvværdet, hvis dette behov ikke opfyldes. Samarbejde og sociale samtaler på arbejdspladsen kan ikke alene dække dette (Nygaard 2010:166,205).

Bliver mennesket ikke værdsat socialt og anerkendt for det, det yder til fællesskabet, betyder det for de flestes vedkommende, at man på kortere eller længere sigt vælger at forlade arbejdspladsen (Ibid.:166).

Nygaard konstaterer i sin bog 'Kulturmødet på arbejdspladsen' baseret på erfaringer fra Microsoft, at årsagen til at udenlandske medarbejdere tager hjem, er, at familien ikke trives socialt (Ibid.:204). Det er dog særligt i fritiden, at den sociale adskillelse finder sted, og i Nygaards undersøgelse viser det sig, at alle interviewede udlændinge er forbavsede over hvor svært det er, at få kontakt med danskere i fritiden, både blandt kollegaer og i samfundet omkring dem (Ibid.:205).

Nygaard sætter altså fokus på, at mennesket er et socialt væsen, som har behov for at blive socialt værdsat og anerkendt. Undersøgelser viser, at det har store konsekvenser når mennesker, i dette tilfælde expats, ikke får opfyldt deres sociale behov tilstrækkeligt, da det i yderste tilfælde betyder, at de forlader deres arbejdsplads og tager tilbage til deres hjemland. Endvidere siger hans erfaring, at udlændinge føler, at det er svært at få kontakt med danskere i fritiden, også når det gælder kontakt med kollegaer.

At mennesker har brug for sociale relationer for at føle sig værdsat og anerkendt, er i høj grad relevant i forhold til spørgsmålet om fastholdelse af expats og denne afhandlings problemstilling. Analysen i de følgende kapitler baseres derfor også på Nygaards teori og erfaring.

4.12 Organisationsforståelse

Udover teorierne om social kapital og det sociale menneske, som er denne afhandlings teoretiske fundament tilslutter jeg mig en organisationsforståelse baseret på Scotts principper. Scott arbejder med tre perspektiver – det rationelle perspektiv, det naturlige perspektiv og det åbne perspektiv, men åbner for muligheden for en sammenblanding af de forskellige perspektiver. Der er mulighed for at kombinere alle tre perspektiver, hvilket jeg i min organisationsforståelse gør. Jeg mener, at en organisation består af elementer fra definitionen på både det rationelle, det naturlige og det åbne perspektiv men har dog hovedvægten på det åbne perspektiv, som definerer en organisation således:

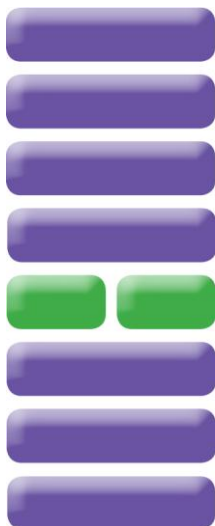
"Organisationer er et system af gensidigt afhængige aktiviteter, der sammenkæder vekslende koalitioner af deltagere. Organisationen er en del af et større system og er afhængig af omgivelserne, som ligeledes har en konstituerende påvirkning på organisationen."

(Scott i Mejlby et al. 1999:63)

Inden for denne forståelse er det organisationskulturens rutiner og traditioner, der skaber fællesskab og identitet i organisationen (Ibid.). Dermed bliver de uformelle adfærdsmønstre fra det naturlige perspektiv udbygget, så det også inddrager virksomhedens kultur, værdier og normer.

5 Analyse

Med udgangspunkt i teori- og empiriafsnittene har jeg udviklet en struktur for afhandlingens analyse. For at finde ud af, hvorvidt fritidsaktiviteter bidrager til at fastholde kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, vil analysen fokusere på de behov og muligheder, som er relevante i forhold til expatens ønske om at blive i Danmark. Analysen vil danne grundlag for en diskussion af fritidsaktiviteters indflydelse på expatens beslutning om at blive i landet.

Analysemodellen er udviklet med udgangspunkt i afhandlingens empiriske grundlag. Jeg har tematiseret interviewene og efterfølgende holdt temaerne op mod teori og øvrigt empirisk materiale. Her har jeg undersøgt sammenhænge og kategoriseringer for derefter at finde en overordnet struktur, der danner grundlag for analysens to faser.

Efter en gennemgang af expatens forhold til Danmark og danskerne undersøger jeg de behov, expats har i forhold til deres liv i Danmark. Analysen tager først og fremmest udgangspunkt i de to interviews, men inddrager øvrig empiri for at nuancere problemstillingerne.

I analysens anden fase undersøger jeg de muligheder, der eksisterer for expats. Det omhandler både de muligheder, regering og myndigheder stiller til rådighed for at fastholde expats i Danmark, og om de muligheder fritids- og foreningslivet i Danmark kan tilbyde.

5.1 Forholdet til Danmark og danskerne

Rapporterne viser, at mange expats finder danskerne lukkede, og at det er svært at få kontakt til dem. Ingen af de to interviewpersoner har danskere i deres sociale netværk men arbejder begge to sammen med danskere og er glade for det. Didier finder sine kollegaer søde og kompetente:

"The relation I have with Danish [people] is at my job because there's of course Danish people and it is really nice and there is no problem working with Danish people. I think they are really helpful and competent and so forth, at that point I am really happy."

(DB:11:41)

Ifølge SFI-rapporten oplever mange udlændinge bosat i Danmark danskerne som forholdsvis lukkede, også selvom udlændingene lærer dansk. Ligeledes fremgår det af rapporten, at højtuddannede udlændinge har problemer med at skabe sociale netværk (SFI 2011:25). Didier finder det også svært at få kontakt til danskere: *"We don't know 100 % Danish people to be honest, and I think it is difficult actually to get in contact with a real Danish family."* (DB:10:24). På trods af det mener han, at det er fuldt forståeligt, at det ikke er så nemt for udlændinge at finde danske venner:

"I can understand it, especially at our age, because you are focusing on family and you already have your own activities, your kids and your friends so you don't need to expand your relationship or whatever, so this I can easily understand. I will say that from a first approach Danish can be or look as really closed people not so friendly and open and welcoming people, but it's just on the surface I am sure of that and if we were knowing really 100% Danish families it would change the way I am thinking now."

(DB:10:31)

Adrian oplever ikke danskerne som lukkede, højst sandsynligt på grund af de erfaringer han har gjort sig i starten af sit ophold:

“ When I came in Denmark, I was of the opinion that the people here are quite cold in relationships but I changed my perception I think from the start when I came to DTU and people where quite helpful and helping me with my practical things I think, where to live and how to proceed with the university course. But I don’t really have too many Danish friends, it is probably a bit hard to make friends with Danish people if you are an outsider, I guess.”

(A:19:27)

Selvom han ikke udtrykker, at han oplever danskerne som lukkede, har han ikke ret mange danske venner og oplever også, at det er svært at blive venner med danskere.

Som det kan ses af ovenstående, oplever interviewpersonerne altså, at det er svært at få kontakt til danskerne, hvilket må have en betydning for hvor integrerede de føler sig. Didier er her ikke for bestandig, men regner med at familien skal hjem til Frankrig en dag, når muligheden byder sig (DB:7:49). Adrian har derimod taget en beslutning om at blive i Danmark, og er klar til at skulle være her til han bliver gammel, hvis det går godt med jobbet og hans kone kan falde på plads i Danmark (A:9:17).

Rapporterne i empirien og Nygaard har også fokus på, at expats ofte oplever, at det er svært at få kontakt til danskerne (Nygaard 2010:205). Problemet er altså ikke enestående hos de to interviewpersoner, men en generel betragtning som flere undersøgelser kommer frem til. Kontakten til danskerne må altså siges at være et væsentligt aspekt at arbejde med, når det kommer til fastholdelse af expats, da det har betydning for i hvilken grad de føler sig integrerede i det danske samfund. Danskerne er dog ikke de eneste, expats har glæde af at have kontakt til. At have et netværk af andre expats og udlændinge er også medvirkende til den sociale integration (SFI 2011:212).

5.2 Behov

I det følgende vil jeg i analysen undersøge hvilke behov expats har, når det kommer til at skulle fastholde dem i Danmark, og derefter hvilke muligheder, der er til rådighed for dem.

5.2.1 Familie

Både familien, arbejdspladsen og sociale netværk danner grundlag for fællesskab, hvilket betyder, at de alle genererer social kapital, idet social kapital skabes i strukturen mellem mennesker (Hegedahl og Rosenmeier 2007:18). Denne sociale kapital har indflydelse på menneskets velbefindende og eksisterer altså i forskellige former for fællesskab:

"Social capital is strongly linked to subjective well-being through many independent channels and in several different forms. Marriage and family, ties to friends and neighbours, workplace ties, civic engagement (both individually and collectively), trustworthiness and trust: all appear independently and robustly related to happiness and life satisfaction, both directly and through their impact on health."

(Helliwell og Putnam 2004:1444)

At den sociale kapital eksisterer i fællesskaber og har indflydelse på menneskets velbefindende bakkes op af Nygaards teori. Han konstaterer, at det moderne menneske er et socialt væsen, som har brug for at blive socialt anerkendt og har et behov for at være en del af et fællesskab (Nygaard 2010:166). Fællesskab er altså af stor betydning for mennesket, og manglen på dette har konsekvenser for fastholdelsen af expats i Danmark.

Ud fra interviewene kan det konkluderes, at expats også har et fællesskab i deres familie, hvor de får en del af deres sociale behov dækket. Dette kommer jeg nærmere ind på i afsnittet om familie. Udover at finde fællesskab hos familien, er expats også en del af et fællesskab på arbejdspladsen, og her kan de også få dækket en del af deres sociale behov. Dog kan det i nogle tilfælde være problematisk at hente socialt netværk på arbejdspladsen, da der i visse kulturer er en vis grænse mellem arbejds- og fritidsliv.

Experten er altså en del af et fællesskab både i familien og på arbejdspladsen, men yderligere er der også mulighed for at være en del af et fællesskab både i sociale netværk og i høj grad også ved at deltage i fritidsaktiviteter, som jeg kommer nærmere ind på i afsnittet om det sociale liv uden for arbejdspladsen og i afsnittet om fritidsaktiviteter.

Familien viser sig som et vigtigt emne, både for mine interviewpersoner og i mine rapporter. Adrian er kommet til Danmark som studerende og har været her alene i to og et halvt år, men i januar er hans kone kommet hertil, og de bor nu sammen i en lejlighed. For Adrian er hans

kones velbefindende utrolig vigtigt, og han tænker mere på sin kone end på selv at have et socialt liv:

“At the moment for me it is not so important, I guess [det sociale liv, red.], I mean at the moment I feel ok, I guess. I am most worried about my wife. I don’t want her to feel bored and lonely.”

(A:30:18)

Dette kunne tyde på at han, udover at være optaget af sin kones velbefindende, i øjeblikket nedprioriterer sine egne sociale behov for at være sammen med sin kone. At konens velbefindende er altafgørende ses her, hvor han, på trods af at han har besluttet sig for at blive i Danmark på ubestemt tid, siger, at det at hun evt. ikke finder sig til rette i sidste ende, vil være nok til at vende tilbage til Rumænien: *“If we know that we have done everything we could and still we cannot integrate, or she cannot integrate, then we will probably go home, I mean to Romania.”* (A:31:16).

Didier er kommet til Danmark med sin kone og sine to børn, og som det ses hos Adrian er familien altafgørende for Didiers liv i Danmark. Han nyder at bruge tid med sin familie, og selvom han har et netværk blandt kollegaer og andre expats, giver han udtryk for, at en stor del af hans sociale behov bliver dækket, når han er sammen med familien:

“When we are home during the weekend, then we will play music and we will play electronic games of course [...] we like that, and when we just came we used actually to go in the forest and walk together.” (DB:28:34, 28:54). *“We also like to go to the museum like Arken, that is really nice, but again Clara is starting to complain about it.”*

(DB:29:27)

Her kan man se, hvordan Didiers familie ikke bare laver sociale ting sammen, men også i starten aktivt har søgt at skabe fælles oplevelser i familien. Da de kom til Danmark, gik de mange ture i skoven, men det sker ikke så meget længere, dels fordi datteren er kommet i en alder, hvor hun ikke længere gider, og dels fordi familien nu har mange andre fritidsaktiviteter (DB:29:01).

Fælles for begge interviewpersoner er, at de aktivt bruger familien som base for det sociale liv. Hvor Adrians kone har været her i forholdsvis kort tid og derfor ikke er knyttet til Danmark på samme måde, har Didiers familie været her i tre et halvt år, konen har arbejde, og børnene har egne fritidsinteresser. Med udgangspunkt i de to interviewpersoner og hvor de er i deres liv, kan man se, hvordan familien især spiller en stor rolle i starten af et ophold i Danmark, men at familiemedlemmerne med tiden også får større overskud til at deltage i sociale aktiviteter uden for familiens rammer. Dette fremgår nærmere af afsnittet om fritidsaktiviteter.

Familiens trivsel er et generelt fokuspunkt, både i regeringens rapport (Vækstforum 2010:6) og i de øvrige undersøgelser. For eksempel viser Expat Study, at familiens mistrivsel er en af de væsentligste årsager til, at expats vælger at forlade landet. Fra regeringens side er der etableret tilbud, som sørger for jobmuligheder og sociale netværk til ægtefæller og uddannelsesmuligheder til børn (Ibid.). SFI-rapporten, der beskæftiger sig med udvikling af best practice, finder det svært at vurdere familiens trivsel, fordi der ikke findes nok forskning på området. Rapporten pointerer, hvordan man kan skabe vellykket integration gennem sprogundervisning og vejledning i det danske beskæftigelsessystem (SFI 2011:212), men fælles for rapporterne er, at de ikke beskæftiger sig med, hvordan det sociale liv har indflydelse på ægtefællens ønske om at blive i Danmark. Noget tyder altså på, at der ikke er forsket nok i ægtefællens oplevelse af at være i Danmark.

For både Putnam og Bourdieu er familien et af de mest fundamentale elementer, hvori der skabes social kapital (Winter 2000:5). Når Putnam skelner mellem afgrænsende og brobyggende kapital, placerer han familien som en del af den afgrænsende kapital. Medlemmer af vertikale netværk er meget loyale over for de øvrige medlemmer af netværket, hvilket vi både ser, når Adrian prioriterer sin kones integration højere end egne sociale aktiviteter (A:30:18), og når Didiers familie i starten af deres ophold brugte meget aktiv tid sammen (DB:28:54).

Noget tyder altså på, at det tætte forhold til familien, der kommer som følge af at rejse sammen til et andet land, danner en afgrænset form for social kapital. Putnam bruger, som beskrevet tidligere i afhandlingens teoridel, begreberne 'getting by' og 'getting ahead' til at illustrere forskellen mellem den afgrænsende og brobyggende sociale kapital. Hvor familien som en del af det vertikale netværk støtter den enkelte til at klare sig gennem dagen, kan den ikke på samme måde som andre sociale netværk generere en social kapital, der hjælper mennesket med at komme frem i verden (Hegedahl og Rosenmeier 2007:30). På trods af både

Adrians og Didiers stærke bånd til familien, er det altså ikke kun her, de kan hente energi og inspiration til at blive i Danmark og udbygge deres sociale liv. Men familien fungerer som en form for base, hvorfra de henter energi til at leve deres liv her. Dermed kan man sige, at både Adrian og Didier i mangel på netværk, der skaber brobyggende social kapital, især i starten, bruger familien og den afgrænsende form for social kapital til at skabe et fællesskab uden for arbejdstiden.

Denne analyse illustrerer altså, hvordan familielivet spiller en afgørende rolle for expatens oplevelse af opholdet i Danmark. Familielivet vil dog, med udgangspunkt i Putnams teori, ikke være tilstrækkeligt til at fastholde expats. Derfor vil jeg nu undersøge, hvordan andre former for socialt netværk har indflydelse på expatens ønske om at blive i Danmark.

5.2.2 Det sociale liv på arbejdspladsen

Et andet element, der har indflydelse på expatens sociale liv, er de sociale fællesskaber der opstår i og omkring arbejdspladsen. Både Didier og Adrian er ansat på danske arbejdspladser, men hvor Didier til daglig er en del af et internationalt miljø (DB:30:57), er Adrian den eneste expat på sin arbejdsplads (A:18:30). Det er også medvirkende til, at deres tilgang til arbejdspladsen som et socialt netværk er forskellig. Adrian ser sig selv som en del af et arbejdsfællesskab, men han føler ikke nødvendigvis, at han henter meget socialt fra arbejdspladsen:

“At work, for example, they speak Danish a lot and that is also because it is a small company and they are all Danish except me so they speak in Danish a lot, and of course I don’t understand all the jokes, all the more personal conversations, and then it is maybe more work for me than it is for them.”

(A:18:21)

Han oplever altså, at manglende sprogkunderskab er årsagen til, at han primært ser arbejdspladsen som en arbejdsplads. Han mener dog, at han vil blive en større del af fællesskabet, efterhånden som han får lært det danske sprog (A:18:57). For Didier er grænsen mellem arbejdsliv og socialt liv mere udvisket, hvilket nok primært skyldes det internationale miljø. Foruden virksomhedsarrangementer bruger han ofte tid sammen med sine kollegaer uden for arbejdstiden (DB:32:06).

Adrian understreger, at han ikke forventer stærke relationer gennem sin arbejdsplads:

"I think I will try to stay a bit far from that to come very close to my colleagues because, I mean, it is work so maybe it is not very appropriate, there has to be some kind of separation from work."

(A:46:15)

Denne holdning til arbejdskollegaer har han ikke kun i Danmark. På spørgsmålet om hvorvidt det ville være anderledes i Rumænien, svarer han:

"Between me and another colleague who is at the same level as me it is the same, it can also be social sometimes, we can go out for a drink or do something together, but between me and my boss it should stay a bit distant, I guess."

(A:46:47)

Selvom han ikke forventer at blive venner med kollegaer fra sin arbejdsplads, er der dog især et punkt, hvor arbejdspladsen aktivt påvirker det sociale liv. Hans chefs kone er mentor i Kvinfor og har foreslået Adrian, at hans kone tilmelder sig netværket (A:14:32), så hun får en god oplevelse i landet. Ovenstående tyder altså på, at Adrian og Didiers tilgang til det sociale liv på arbejdspladsen er forskellig. Dette kan skyldes arbejdspladsen, ligesom det kan skyldes den baggrund, de kommer fra.

De to interviewpersoner bruger altså arbejdspladsen forskelligt, og Adrian bruger således ikke sine kollegaer i sit sociale netværk. Arbejdet er den primære årsag til, at han har besluttet sig for at blive i Danmark (A:10:32), og hans tilgang til arbejdspladsen er derfor mere i form af brobyggende social kapital, der giver ham mulighed for at komme videre i livet, altså 'getting ahead' karrieremæssigt, i modsætning til hvad familiens afgrænsende sociale kapital giver ham. Adrian har besluttet sig for, at han og hans kone skal blive i Danmark og har en ambition om at skulle integreres i det danske samfund, og til dette formål vil han søge sit sociale netværk uden for arbejdspladsen.

Modsat Adrian har Didier sine kollegaer i sit sociale netværk genererer deri også brobyggende. For ham er arbejdet ikke den primære årsag til, at han er i Danmark, selvom han er rejst hertil på grund af arbejdet. Tværtimod er arbejdet en del af livet, og han prioriterer således familien og fritidslivet højere end arbejdet, men arbejdet giver ham sociale relationer til kollegaer og

mulighed for at arbejde i et job, som matcher hans kvalifikationer. Yderligere har de begge mulighed for at generere den form for social kapital, som ifølge Coleman blandt andet findes kollegaer imellem, når det handler om information (Hegedahl og Rosenmeier 2007:20). Da de begge er i miljøer, der matcher deres kvalifikationer, kan de dele viden med kollegaer og dermed opnå en højere grad af social kapital.

Skønt begge interviewpersoner henter noget socialt med deres kollegaer og kan udvikle sig karrieremæssigt, er arbejdspladsen ikke alene tilstrækkelig til at dække menneskets sociale behov, ej heller tilstrækkelig til at fastholde expats i Danmark (Nygaard 2010:166,205).

5.2.3 Det sociale liv uden for arbejdspladsen

Udover familien og arbejdspladsen viser interviewene og rapporterne i empirien, at der er et socialt aspekt, som også er væsentligt, når det kommer til fastholdelse af expats. Dette sociale aspekt omhandler både sociale netværk, som blandt andet kan findes blandt arbejdskollegaer, forældre til andre børn og fritidsaktiviteter. Det er væsentligt, fordi mennesket er et socialt væsen, som har behov for at være en del af et fællesskab og blive socialt anerkendt (Nygaard 2010:166,205), og fordi familien og arbejdspladsen alene ikke dækker dette behov tilstrækkeligt.

Didiers sociale netværk er et internationalt netværk bestående af kollegaer fra hans og hans kones arbejde, og af forældre til børn i den skole hans børn går i (DB:9:57). Didiers børn går ikke i dansk folkeskole men i den Franske Skole, og det er her børnene henter deres sociale netværk. De har ikke kammerater, som de ser uden for deres fritidsaktiviteter og er i fritiden dermed kun sammen med vennerne fra skolen. At deres sociale netværk består af familier fra den skole børnene går i, viser at børn er medvirkende til, at man får et socialt liv (DB:37:20), hvilket også fremgår af empirien (The Expat Study 2010:77).

Didiers families netværk består ikke af danskere, som han ikke mener, det er nemt at få kontakt til, men siger i tilknytning hertil, at han godt forstår, hvorfor danskerne ikke har behov for at få en masse nye sociale relationer eller venner:

"I am working also directly with Danish people, but my social network doesn't come from these people but the foreigners, we need to meet people when we are here so it is easier to meet foreigners somehow than to meet Danish people, who have already all their network and a social life. So what I want to say is that I don't blame Danish for this fact but it is normal."

(DB:32:27)

Han siger altså, at det er svært at få kontakt til danskere, fordi de allerede har et netværk, og dermed de sociale relationer, de skal bruge. Dem har de oparbejdet gennem længere tid, og de har måske ikke behov for at udbygge deres sociale netværk. Derimod finder han det nemmere at møde andre udlændinge, fordi de er i samme situation som ham og hans familie, dvs. uden det netværk de ellers ville have, hvis de befandt sig i deres hjemland.

Adrians sociale netværk består ligeledes af andre internationale mennesker, og han har ingen danske venner, som han bare kan ringe til og gå ud med (A:26:21). Som beskrevet i afsnittet om familie, er Adrian i øjeblikket mere optaget af sin kones velbefindende end selv at have et socialt liv og har på det seneste ikke haft tid til at være social med andre end sin kone (A:30:18).

Ifølge Coleman opstår social kapital i sociale netværk og er en bonus mennesker får ved at indgå i de sociale netværk (Hegedahl og Rosenmeier 2007:21). I Expat Study fremgår det, at et socialt liv er et vigtigt aspekt for expats, hvis de skal føle sig integrerede i Danmark, og at det især gælder hvis expaten har sin familie med. Det må derfor siges at være vigtigt for både Adrian og Didier. Didier har været her længere tid end Adrian, og han har derfor også haft længere tid til at opbygge sit sociale netværk. Adrian har dog været en del af et meget internationalt studiemiljø på DTU, og har derigennem mødt en masse andre i samme situation som ham, og der har han fundet en stor del af sit sociale netværk blandt andre udenlandske studerende.

Udover de sociale netværk de to expats er en del af, deltager de også begge to i fritidsaktiviteter dog på forskellig vis og i forskellige former for fritidsaktiviteter. Hvilken betydning disse fritidsaktiviteter har, vil jeg undersøge i det følgende afsnit.

5.2.4 Fritidsaktiviteter

Min tese er, at det gennem fritidsaktiviteter er muligt at møde nye mennesker og derved udvide sit sociale netværk med deltagere derfra. Fritidsaktiviteter dækker i dette tilfælde over alle former for fritidsaktiviteter, uanset om de er organiseret i foreninger eller ej.

I Didiers familie bruger de aktivt fritids- og sportsaktiviteter. Han går selv til volleyball, konen til zumba, sammen går de til dans, datteren dyrker judo, sønnen spiller tennis og begge spiller de i et orkester, det er altså en meget aktiv familie (DB:15:06). Didier var også aktiv i sin fritid, da han boede hjemme i Frankrig, så det er ikke nyt for ham gerne at ville være beskæftiget i sin fritid:

"I've been playing volleyball but actually it was a long time ago. What I do when we are in France is that I do a lot of rock climbing and go to the mountains, so we can't do that here so I was in need for a sport activity and since I was playing volleyball it was like 10 years ago."

(DB:24:08)

Didier dyrker sport for at holde sig i form men også for at møde andre mennesker:

"It is to stay fit but I don't like for example to run along around the lake, so I want also to practice something also with other people [...] I didn't make it just for meeting people also to do a sport activity that I like to do and with other people."

(DB:25:02)

Han vælger sportsgrene, som dyrkes i hold og siger, at det både er aktiviteten, der tiltrækker ham, det at få motion og være aktiv, og interaktion med andre mennesker, hvilket er meget interessant. Det er ikke kun for at holde sig i form og at være sammen med andre mennesker, men fordi det at have en fritidsaktivitet i det store hele giver ham noget: *"It is because it brings you something and it is filling your brain and it is nice."* (DB:27:26).

Han mener i øvrigt, at fritidsaktiviteter kan skabe et socialt netværk (DB:25:38), men i praksis virker det ikke for hans børn, som ikke har noget socialt netværk med andre børn fra deres fritidsaktiviteter (DB:25:53). Det er dog ikke nødvendigvis sådan, at man skal skabe et socialt

netværk blandt de mennesker, man lærer at kende gennem en fritidsaktivitet uden for fritidsaktivitetens rammer. Selvom det ikke nødvendigvis skaber et socialt liv uden for fritidsaktiviteterne, kan det give en masse at have et socialt liv inden for fritidsaktivitetens rammer. At man en gang om ugen møder disse mennesker, man har en fælles interesse med, og som man nyder at dyrke denne interesse sammen med, er sandsynligvis netop det, der søges i en fritidsaktivitet. Ifølge Putnam er det netop i fritidsaktiviteter og foreninger, at der er mulighed for at genere en høj grad af social kapital (Ibsen 2006:60), hvilket også giver god mening, selvom man ikke inddrager disse mennesker i det sociale netværk, man har uden for fritidsaktiviteten. Fritidsaktiviteter og foreninger har et særligt potentiale i forhold til at genere social kapital på grund af de særlige karakteristika, der kendetegner dem. De er: *"... præget af horisontale, ligeværdige sociale relationer [...] som udvikler tillid mellem mennesker og fremmer kollektiv handlen."* (Ibsen 2009:28).

Adrian dyrker også fritidsaktiviteter i form af sport, men modsat Didier, som gør det både for at holde sig i form og interagere med andre mennesker, dyrker Adrian sport for at slappe af, og fordi han kan lide de sportsgrene, han vælger (A:27:05). For ham er det ikke nødvendigt med et socialt element, når han dyrker sport: *"I mean, I am going to the gym or I am going to swim, but I didn't make a network while I was doing that [...] I can go by myself, I don't need to take all my friends with me"* (A:25:42).

Da han læste på DTU deltog han sommetider i fodbold med andre studerende, men han synes ikke, at han har tid til det nu, og i øvrigt er de fleste af de studerende, han plejede at spille med, blevet færdige og er rejst enten hjem eller væk (A:27:21). Han siger dog, at han ikke vidste, at det er muligt at melde sig ind i en fodboldklub som enkeltperson (A:28:15).

Adrian er, ud over at dyrke sport, medlem af foreningen af Danske Skibsarkitekter, for at møde danskere (A:39:40), og han har også været medlem af Interesseorganisationen for Ingeniører – IDA, for at møde danskere med samme karrieremæssige interesse som ham: *"I also was part of IDA, it is the engineer Danish association, and that is one way to maybe meet people in my field for example and share knowledge or ideas or get connections."* (A:39:47).

Han bruger altså foreninger til at få et socialt netværk. Han finder det bare ikke nødvendigt lige nu, at de sportsaktiviteter han deltager i også skal give ham noget socialt. Det ses her, at han er meget optaget af sit arbejde og fokuserer på, at de aktiviteter han deltager i ud over arbejdet, kan give ham nogle karrieremæssige kontakter eller noget karrieremæssig viden.

I Putnams perspektiv genererer Didiers familie en høj grad af social kapital, idet de alle har flere fritidsaktiviteter og medlemskaber i forskellige foreninger (Ibsen 2006:60). Det er interessant at bemærke, at Adrian ikke søger socialt fællesskab, når han dyrker en fritidsaktivitet. Han træner i et fitnesscenter og svømmer, men behøver ikke at have selskab, når han dyrker sport. Ifølge Putnams teori genererer Adrian ikke nær så høj en grad af social kapital som Didiers familie (Ibid.). I afsnittet om familie viste det sig dog, at også familien er med til at generere social kapital, lige så vel som sociale netværk og det sociale liv på arbejdspladsen er det. Det er altså ikke sådan, at han ikke genererer social kapital, men når han sammenlignes med Didiers familie, må det siges, at der i Didiers familie generes mere social kapital, qua deres generelt sociale liv i både familien, på arbejdspladserne, i skolen, de sociale netværk og i alle de fritidsaktiviteter familien deltager i.

Selvom både Expat Study, regeringens Vækstforum og SFI-rapporten behandler fritidsaktiviteter som en afgørende faktor for opholdets succes, går ingen af rapporterne i dybden med, hvordan fritidsaktiviteter kan bidrage til et socialt liv. I SFI-rapporten behandles problematikken omkring sprogbarrierer og manglende muligheder for at søge information om fritidsaktiviteter, og de to øvrige rapporter bruger work-life balance som begreb for at illustrere balancen mellem arbejde og fritid, uden at komme nærmere ind på hvad fritiden består af. Ifølge Ibsen er det således at:

"Foreningslivets vigtigste betydning er [...] at det er en arena for aktivitet og en social mødeplads, hvor man kan lære gennem erfaring, at andre er til at stole på, og bygge sociale netværk og kompetence og få interesse i samfundsspørgsmål."

(Wollebæk og Selle i Ibsen 2006:60)

Det er altså ikke nødvendigvis for at skabe et socialt netværk uden for fritidsaktiviteten eller foreningen, at medlemmerne vælger at blive en del af disse, men også fordi der er en masse at hente i selve aktiviteten eller foreningen. Således genereres der inden for aktiviteten eller foreningen en social kapital, som medlemmerne i høj grad kan bruge til at komme videre i verden, altså brobyggende social kapital. Der skabes også social kapital i afgrænsede foreninger, hvor båndene ifølge Putnam er stærkere mellem medlemmerne men ikke udadtil. Disse medvirker derfor ikke til, at medlemmerne kan komme frem i verden men til et stærkt

socialt fællesskab inden for foreningen (Hegedahl og Rosenmeier 2007:30). Dog forholder det sig sådan, som jeg tidligere har været inde på, at foreninger både kan have en afgrænsende og en brobyggende social kapital, og derfor kan bidrage til både at klare sig igennem dagen og komme frem i verden (Ibid.:31).

5.2.5 Work-life balance

Begrebet work-life balance dækker over balancen mellem arbejde og fritidsliv. Både empirien og interviewene viser, at denne balance har stor betydning for expats. I The Expat Study viser undersøgelser, at work-life balancen er en af de vigtigste faktorer, når det kommer til fastholdelse af expats: *"One of the most important aspects identified by the majority of expats is the opportunity to have a good work-life balance in Denmark."* (Expat Study 2010:7).

Adrian er i første omgang kommet til Danmark for at studere og har derefter valgt at blive for at sikre sig selv og sin kone et bedre liv med bedre muligheder, end de ellers ville have i Rumænien. Arbejdet er derfor den primære årsag til, at han har valgt at bosætte sig i Danmark (A:10:32). Han søger for tiden ikke et socialt liv, men er, som det sås i afsnittet om familien, optaget af, at hans kone skal finde sig til rette i Danmark. Han bruger således sin tid på arbejdet og hjemme hos konen. Han er dog medlem af en forening, som er fokuseret på hans karrieremæssige interesse.

Didier og hans familie er kommet til Danmark, fordi det ikke var muligt for ham at få et arbejde, der matchede hans kvalifikationer hjemme i Frankrig. På trods af, at arbejdet har været motivationen til at udstationere ham og familien, vægter arbejdet ikke højest, når det kommer til, hvad der er vigtigt. Familien, fritidsaktiviteterne og det sociale liv er langt vigtigere, og han er ikke kun kommet til Danmark for at arbejde, men også for at være sammen med sin familie:

"It is not my primary objective, I would say, but of course what I am doing here will serve my future career, definitely, but it is not my primary objective."

(DB:44:27) *"It is a big part but it is not the most important."*(DB:45:07) *"We came here it was not just for me to work, and since I bring my family it's, I mean, it is my life right, otherwise I would have come just alone and work work, but that is not the point."*

(DB:45:30)

Som det viste sig i afsnittet om fritidsaktiviteter, bruger Didiers familie en hel del tid på fritidsaktiviteter og på at være sociale enten med andre mennesker eller sammen med familien, og det er tydeligt, at fritiden og det at være sammen med andre mennesker vægter højt hos Didier.

Der er altså forskel på den work-life balance de to interviewpersoner har, hvilket muligvis kun er naturligt, hvis man ser på det faktum, at det at have børn i Danmark hjælper på integrationen, som det fremlægges i The Expat Study (The Expat Study 2010:10,77). Når man ser på de to interviewede expats, ser det ud som om, at jo længere tid expats er i Danmark, desto mere vil de fokusere på et socialt liv uden for familien, men i starten vil fokus være på familien, og den vil udgøre socialliv nok for expaten.

Både rapporterne og de to interviewpersoner giver altså udtryk for, at work-life balancen er vigtig, og det må formodes, at en god balance mellem arbejds- og fritidsliv kan være afgørende for, om expats har lyst til at blive i Danmark, uanset hvad de vælger at bruge deres fritid til.

5.2.6 Informationssøgning

I SFI-rapporten pointeres det, at lokal tilgængelig viden om fritidsaktiviteter og foreningsliv, som er åbent for udlændinge, er væsentlig når det kommer til social integration. Derfor var det min forventning, at informationssøgning var en klar udfordring, fordi rigtig mange foreningshjemmesider kun findes på dansk. I SFI-rapporten fremgår det, at expats har svært ved at finde frem til meningsfulde fritidsbeskæftigelser, og det foreslås at foreningerne gøres mere tilgængelige i form af brochurer og information på engelsk (SFI 2011:214). Undersøgelser i den ene rapport viser også, at expats efterspørger information på fremmedsprog (Ibid.). I øvrigt peger rapporten på, at der endnu skal gøres en masse for at gøre Foreningsdanmark mere tilgængelig for expats (Ibid.:25). Mod min forventning og rapporternes resultater viser det sig dog, at interviewpersonerne ikke ser dansksprogede internetsider som et problem: "*With the internet it's easy right? [...] you always have Google Translate.*" (DB:19:55).

Heller ikke Adrian ser det som et stort problem at finde information på danske hjemmesider: "*I use Google Translate a lot so I could also search in Danish.*" (A:33:58) "*I would say: orh shit Danish again, but I can use the Google Translate, it takes more time but it is ok.*" (A:34:11). Udover den informationssøgning expats selv foretager hjemmefra om forskellige foreninger, fritidsinteresser eller anden information, kan man i henhold til Colemans social kapital-teori, i en gruppe udveksle information mellem medlemmerne, i stedet for at hver person selv skal søge information hver gang. Det er blandt andet det der sker, når Adrians chef fortæller ham

om, at hans kone kan få en mentorordning gennem Kvininfo, og når hans kollegaer fortæller ham, at man kan spille golf.

Der viser sig altså en afvigelse i, hvordan det at søge informationer opleves af interviewpersonerne, og hvordan SFI-rapporten ser det. Interviewpersonerne føler sig ikke begrænset af danske hjemmesider, og de er begge tydeligvis vant til at kunne finde de informationer, de skal bruge, på egen hånd. At de kan oversætte dansk tekst betyder dog intet for, hvorvidt de er opmærksomme på, at informationen eksisterer.

5.2.7 Sprogfærdigheder

At kunne tale sproget i det land man befinder sig i, gør mange gange tingene nemmere. I Danmark er det dog sådan, at de fleste mennesker taler engelsk, så det er muligt at leve i landet uden at tilegne sig dansk. Ifølge rapporterne betyder det at kunne tale dansk meget for følelsen af at være integreret i det danske samfund. Den væsentligste faktor når det kommer til at expats skal føle sig integrerede i Danmark er, ifølge The Expat Study, gode sprogfærdigheder.

At det er en væsentlig faktor for expats viser sig også i interviewene. For Didier er det ikke blot et spørgsmål om at ville lære dansk, han mener, at det er en nødvendighed, når man vælger at bo i Danmark:

"I think you have to speak Danish, that's it, it is not important or not important but you have to, I mean [...] it is important but it is beyond being important it is just mandatory, compulsory or whatever."

(DB:38:57)

Adrian mener også, at det er utrolig vigtigt at kunne sproget i det land, han lever i:

"It is important if you are planning to stay for a long time. From what I have heard, once you learn Danish then it is much easier to fit in and understand all the jokes and the private conversations."

(A:18:21)

Han føler sig i øvrigt lidt udelukket på arbejdet, fordi han ikke taler sproget:

"I don't feel yet very integrated in Denmark, I can still feel this barrier maybe because I don't speak yet Danish very well. At work, for example, they speak Danish a lot, and that is also because it is a small company and they are all Danish except me. So they speak in Danish a lot, and of course I don't understand all the jokes, all the more personal conversations, and then it is maybe more work for me than it is for them."

(A:18:02)

De to interviewpersoner mener altså også, at det at kunne tale sproget i det land, man bor i er utrolig vigtigt, og Adrian ved fra andre expats, at mange ting bliver nemmere når man kan tale dansk. Både Adrian og Didier bakker op om konklusionen fra SFI-rapporten i forhold til, at det at kunne tale dansk er medvirkende til, at man føler sig mere integreret (DB:41:46) (A:58:23). Min tese er, at expats højst sandsynligt vil have nemmere ved at tilegne sig det danske sprog ved at være i foreninger og fritidsaktiviteter, fordi der dér er kontakt til danskere, og samtidig beskæftiger man sig med noget man kan lide og synes er sjovt. Denne tese bakker Adrian op om, da han kan se fordelene ved at være medlem af en gruppe, hvori der overvejende bliver talt dansk:

"I can really see the benefit of maybe learning Danish faster within a group where they speak Danish mostly, and I think I am indirectly learning some Danish already at work because they are speaking a lot of Danish."

(A:59:07)

Uden for interviewet giver Didier ligeledes udtryk for, at fritidsaktiviteter og foreninger kan bidrage positivt til at tilegne sig danske sprogfærdigheder.

Sprogfærdigheder har en stor betydning for hvor integrerede expats føler sig i Danmark, og dermed må det lære dansk have betydning for fastholdelsen af dem. De har begge mulighed for at lære dansk med deres kollegaer. Adrian fordi han er i et dansk arbejdsmiljø og Didier både blandt de danske kollegaer, men også gennem det danskursus han deltager i på sin arbejdsplads (DB:39:32). På trods af, at de begge har været i Danmark forholdsvis længe, er der dog ingen af dem, der taler dansk endnu.

5.3 Muligheder

De muligheder, der er for expats i Danmark, spænder vidt over de initiativer, der aktivt er taget fra regeringens side, de muligheder, der er i foreningssamfundet og hvad disse bidrager med, de informationskilder, der er til rådighed for expats i Danmark samt de muligheder arbejdspladsen stiller til rådighed for expaten og dennes familie.

5.3.1 Initiativer for fastholdelse af expats

Regeringen har iværksat en række initiativer for at fastholde expats, når de er kommet til Danmark. Da de danske skatteforhold ofte er grund til at expats fravælger Danmark, er der iværksat tiltag, som giver expats forskellige muligheder for gunstige skatteforhold i op til fem år (Vækstforum 2010:1). Generelt er der iværksat en masse initiativer for fastholdelse af expats, og jeg har her medtaget et udpluk, der relaterer sig til problemstillingen. Ud over gunstige skatteforhold er der også særligt fokus på expatens familie, og der er som tidligere nævnt fokus på karrieremuligheder og tilbud om sociale netværk. Der er også fokus på børnene i form af uddannelsestilbud, hvilket blandt andet dækker fokus på at skabe flere pladser på internationale skoler (Ibid.:5-6). Yderligere er der blevet nemmere adgang til skattekort, og der er indført familiepakker med integrationstilbud, som blandt andet har til hensigt at introducere expats til lokalsamfundet og foreningslivet. Et nationalt netværk for udenlandsk arbejdskraft, som blandt andet fokuserer på netværksdannelse, er også skabt (Ibid.:12). Fælles for initiativerne i Vækstforums rapport er, at de ikke går i dybden med konkrete løsningsforslag, men i stedet illustrerer hvad der er gjort.

Selvom jeg ikke får mulighed for at gå i dybden med bevæggrunde, giver rapporten et godt indblik i, hvor regeringen især oplever udfordringer i forhold til fastholdelse af expats. Et konkret initiativ omkring lettelse af expatens adgang til det offentlige system, er etableringen af International Citizen Service Centre i fire store kommuner for at hjælpe nyankomne expats, hvilket ifølge SFI-rapporten har gjort kontakten til myndighederne nemmere (SFI-rapporten 2011:24). Endelig har man fra regeringens side etableret en række hjemmesider, der formidler information til expats (for eksempel www.nyidanmark.dk og www.expatindenmark.com). Der er altså foretaget en lang række initiativer, som skal være medvirkende til at fastholde expats i Danmark.

De danske skatteforhold ses stadig som en ulempe for Adrian, der udtrykker ulemperne ved Danmark som: *"Expensive cars, high taxes."* (A:15:20) men han fortsætter dog:

"... I think that despite the high taxes and expensive cars if you have a family and both you and your wife/husband work, you can have sufficient money to afford a nice place and maybe a holiday outside of DK, that's nice."

(A:15:56)

Noget kan tyde på, at regeringens tiltag måske er gunstige sammenlignet med danskeres skatteforhold, men ikke nødvendigvis særlig attraktive set med udenlandske øjne. Hverken Adrian eller Didier er kommet til Danmark på grund af skatteøkonomiske fordele, og deraf må jeg tolke, at skattefordele i sig selv ikke har indflydelse på, hvorvidt expats vælger at blive i Danmark.

Dette afsnit har fokuseret på, hvilke initiativer, der er taget på overordnet plan af blandt andet regeringen. Ud over disse initiativer tilbyder mange virksomheder også forskellige aktiviteter, hvilket jeg kommer nærmere ind på i afsnittet omkring arbejdspladsens tilbud. Hverken Didier eller Adrian nævner, at de specifikt har brugt nogle af regeringens initiativer. De benytter begge to internettet til at søge informationer og gør det begge i høj grad på egen hånd, altså ikke gennem staten.

5.3.2 Myndigheder

At de to expats har forskellige kulturelle baggrunde, og at de kommer fra to lande, der er meget forskellige, ses når det kommer til deres forhold til myndighederne og deres tilgang til denne. Didier, som kommer fra Frankrig, tog for at få forskellig information kontakt til kommunen da de flyttede dertil og har en meget naturlig tilgang til det at tage kontakt til kommunen. Adrian derimod har ikke haft behov for det i første omgang, idet han flyttede til Danmark som studerende, og mange af de ting der skulle gøres, blev der sørget for af DTU. Ud over de ting der skulle ordnes, er DTU et studiemiljø med kollegier, hvor det er muligt at få en masse sociale relationer, så han har ikke haft brug for at kontakte myndighederne for at finde ud af, om han kunne spille fodbold eller i forhold til andre praktiske ting. Nu er han dog flyttet i lejlighed og kunne i den forbindelse muligvis have glæde af at have kontakt til kommunen for at finde fritidsaktiviteter eller for at hente hjælp og information generelt. Det falder dog ikke

naturligt for ham at kontakte kommunen for at høre om udvalget af fritidsaktiviteter: *"No, we don't do that in Romania, hey city where can I go swimming today?"* (A:35:04)

For Adrian har det altså været nemt med de formelle ting, da han ankom til Danmark, da sådan noget som at få et CPR-nummer og andre ting er blevet klaret af DTU. Ligeledes har det at komme til Danmark og de praktiske og formelle ting, der har været forbundet hermed ikke været et problem for Didier og hans familie. Han har fået meget hjælp fra sin arbejdsplads, som har stået for meget af det praktiske, og i øvrigt har de været utrolig hjælpsomme:

"They were extremely helpful actually for all the administrative things, it was really easy to make it and I got this brochure from my work saying what you have to do, but for example to get this CPR-number they did it for me, to get a bank account I was there with my boss actually and he helped me so there was no problem at all."

(DB:30:17)

5.3.3 Foreningssamfund

Fritidslivet i Danmark er i høj grad organiseret som foreninger, og Danmark karakteriseres ofte som et foreningssamfund. I denne afhandling beskæftiger jeg mig med fritidsaktiviteter og skelner ikke mellem hvilke, der er organiseret i organisationer og hvilke, der ikke er. Min tilgang er, at mange fritidsaktiviteter er organiseret i foreninger, hvorfor dette afsnit omhandler de tilbud, man som borger kan opnå gennem fritids- og foreningssamfundet. Min tese er, at der er noget helt særligt at hente i fritidsaktiviteter og foreninger for expats med i forhold til at skabe et fuldt og godt liv i Danmark. Dette afsnit har derfor til formål at undersøge hvad fritids- og foreningslivet tilbyder, og jeg har valgt at fokusere på det demokratiske aspekt og det sociale aspekt. Mulighederne for fritidsaktiviteter er generelt store i Danmark, og det er muligt at melde sig ind i de fleste foreninger. Alle kommuner har også overblik over hvilke foreninger, der findes inden for kommunens grænser (jf. Folkeoplysningsloven).

Demokrati

Foreningsformen med bestyrelsesformand, næstformand og kasserer er den form, der i anvendes i de fleste foreninger i dag, også foreninger som er stiftet og køres af indvandrere

(Torpe og Kjeldgaard 2004:68). Denne form for organisering kan muligvis holde personer fra visse kulturer fra at deltage i foreningerne men giver de medlemmer, som deltager i disse foreninger en demokratisk forståelse og en forståelse for, hvordan Danmark fungerer. Foreninger fremmer den sociale kapital, både for individet som lærer demokratiske normer og værdier, lærer at have tillid til andre og indgå i forpligtende samarbejde og for samfundet, som får en stærk medborgerkultur, hvilket medvirker til et stærkt civilsamfund (Ibid.:21). Den indiske antropolog G. Prakash Reddy finder ligeledes, at foreninger og klubber *"... støtter og udvikler ideologier om demokrati og lighed."* (Reddy:31). Udover de demokratiske værdier og normer, foreninger og fritidsaktiviteter tilbyder deres medlemmer og andre med tilknytning til disse, er kontakter mellem de forskellige foreninger og kontakt til andre institutioner og det offentlige i høj grad med til at generere social kapital i samfundet (Torpe og Kjeldgaard 2004:69). Denne form for kontakt mellem foreningen og andre institutioner er altså af den brobyggende sociale kapital-type, hvilket får både medlemmer og foreningen i sig selv til at komme videre i verden (getting ahead).

Det sociale aspekt

Udover de demokratiske værdier og normer, foreninger giver adgang til, er der også et socialt aspekt, som er væsentligt at se nærmere på, og det vil dette afsnit derfor beskæftige sig med. Foreningen er et socialt mødested, hvor medlemmerne kan dyrke en interesse og samtidig møde andre mennesker, lære at andre er til at stole på og udvikle sociale netværk (Ibsen 2006:60). I foreningerne mødes mennesker på kryds og tværs både medlemmer og foreninger imellem, og der skabes nye netværk og kontakter, hvilket er et godt eksempel på den brobyggende sociale kapital (Svendsen i Ibsen 2009:7). Reddys syn på foreningerne støtter op om denne opfattelse, men han anvender dog ikke social kapital-begrebet. Ifølge Reddy bidrager foreningerne til individets sociale liv ved at give et fællesskab, som denne selv vælger (Reddy:31). Han baserer sit udsagn på flere undersøgelser af Danmark og danskerne. Med de demokratiske værdier og normer, som foreningerne giver mulighed for at opnå og den sociale mødeplads, de stiller til rådighed, generer foreningerne ifølge Putnam en høj grad af brobyggende social kapital, hvorfor de skaber mulighed for, at medlemmerne kan udvikle sig.

5.3.4 Informationskilder

I dette afsnit vil jeg undersøge hvilke informationskilder, der er til rådighed for expats. I afsnittet om initiativer til fastholdelse af expats har jeg beskrevet en række af disse kilder, men i dette afsnit vil jeg gå mere i dybden med hvordan expats tager disse informationskilder til sig. I Danmark er det meget almindeligt at kontakte kommunen med alle mulige spørgsmål. Blandt andet er det muligt at kontakte kommunen, hvis man vil vide hvilke fritidsinteresser, der er til rådighed, og hvordan man skal forholde sig, hvis man gerne vil gå til en bestemt aktivitet. I Danmark er befolkningen vant til at kunne kontakte kommunen og få hjælp, men det er ikke nødvendigvis det samme for expats. I mange europæiske lande er systemet opbygget således, at det er muligt at kontakte kommunen om forskellige problemstillinger i lighed med Danmark, men der er også lande hvor kontakt til kommunen ikke opleves som naturlig. Da jeg introducerede muligheden for at kontakte kommunen for at finde en fritidsaktivitet for Adrian, var han slet ikke bekendt med muligheden og fandt ideen direkte morsom (A:35:04). Hans baggrund betyder altså, at han er vant til at søge informationer selv, men han ser klare fordele i det danske system:

"I think it's much better than the Romanian system, there are some things I didn't know about, like asking the city about these kinds of activities, so maybe if I would do more research I would be even more happy about it, I guess, I can only say good things about it."

(A:48:44)

Didier fortæller, at hans kone var på kommunen, da de flyttede dertil, for at hente information om, hvad man gør, når man er tilflytter og hvilke aktiviteter, Vallensbæk kunne byde på:

"She was the one to go to the town hall and pick up as much information as possible when we arrived here [...] because when we came, she was not working, she was still on holiday, so she had some free time to find information about Vallensbæk's activities and what you should do when you want to settle and like that, so she went to the town hall and as far as I remember she got some information."

(DB:23:03)

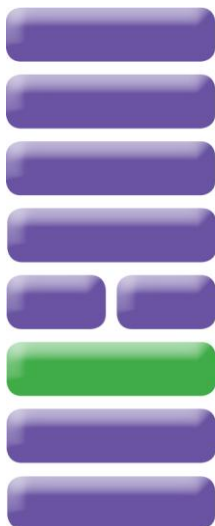
For Didier er det altså naturligt at opsøge kommunen for informationer, og de har også brugt det – for eksempel spiller begge hans børn i dag musik på den lokale musikskole (DB:15:06). Forskellen i Didiers og Adrians tilgang til kommunen skyldes muligvis deres forskellige baggrunde, men ud fra dette kan jeg i hvert fald tolke, at det ikke nødvendigvis er naturligt for en expat at tage kontakt til kommunen. Altså er det nødvendigt med informationer andre steder end i for eksempel borgerservice. Regeringen har forsøgt at afhjælpe dette med de fire International Citizens Service Centre, og flere frivillige organisationer har også påtaget sig rollen at stille information til rådighed for expats.

5.3.5 Arbejdspladsens tilbud

Foruden de muligheder der bliver stillet til rådighed via den danske stat, kommunerne og fritidsforeningerne, tager arbejdspladsen ofte del i at få expatens administrative papirer osv. på plads. Både Didier og Adrian har fået meget hjælp, da de kom til landet, og ingen af dem har således selv skulle sørge for at få CPR-numre til sig selv. Didiers chef gik med ham i banken og fik oprettet en konto (DB:30:17), og i Adrians studiemiljø har der været udveksling af informationer om alt fra skattepapirer til fritidsaktiviteter.

Arbejdspladsens tilbud varierer naturligvis alt efter, hvor vante de er til expats. Didier arbejder i et internationalt miljø, og arbejdspladsen tilbyder danskundervisning i arbejdstiden, ligesom der arrangeres middage for de udenlandske medarbejdere og deres ægtefæller. Adrian arbejder på en dansk arbejdsplads og der er ikke nær så mange tilbud målrettet expats, selvom både medarbejdere og chefer er meget hjælpsomme. Selvom arbejdspladsen ikke laver konkrete tilbud til expats, er der en række aktiviteter for medarbejderne, blandt andet har de lige været på Cruise til Oslo (A:24:42).

6. Diskussion

I analysen har jeg undersøgt de behov, der gør sig gældende for expats og deres familier, når de opholder sig i Danmark samt de muligheder, der fra samfundets side stilles til rådighed for at gøre opholdet nemmere. I dette kapitel vil jeg diskutere analysens resultater med det formål at besvare afhandlingens problemformulering.

Gennem analysen sås det, hvordan både interviewpersonerne og den øvrige empiri understreger vigtigheden af work-life balance. I denne afhandling har jeg også arbejdet ud fra en forståelse af expatens livsverden delt i tre niveauer, familie, arbejde og fritidsliv, for netop at understrege betydningen af de ting, der ligger uden for arbejdstiden. Først og fremmest diskuterer jeg, hvordan familiens rolle i expatens liv kan bruges til at introducere expats til fritidslivet. Derefter diskuterer jeg det sociale liv, som er relevant i forhold til to ting. For det første er det interessant at diskutere, hvad informationssøgning og tilgængelighed betyder for expatens vurdering af mulighederne for at dyrke sociale aktiviteter uden for arbejdstiden, og for det andet er der nogle interessante perspektiver i, hvad fritids- og foreningslivet kan tilbyde expats, som de måske enten ikke er opmærksomme på eksisterer, eller ikke er opmærksomme på kan gøre en forskel.

6.1 Familiens rolle

Den afgrænsende sociale kapital, som eksisterer i en familie, gør at båndene mellem familiemedlemmerne er stærke, og det fremgår af analysen, at familien er en kerne for expaten. De stærke bånd, som er i en familie, forstærkes, når familien rejser til et andet land for at bo og leve, hvilket er naturligt, da de i starten ofte kun har hinanden. Med henblik på fastholdelse af expats er der, som behandlet tidligere, fra regeringens side lanceret forskellige tiltag med henblik på at skabe bedre vilkår for expatens familie. Initiativerne, der er skabt for at forbedre forholdene for familien, fokuserer dog på familien som adskilte personer – ægtefællen for sig og børnene for sig. Der er blandt andet fokus på karrieremuligheder og sociale netværk for ægtefællen, og på at skabe pladser på internationale skoler for børnene. Men når familien er expatens kerne, er det muligvis ikke den mest hensigtsmæssige måde at skabe tiltag på i forhold til at fastholde expaten.

Det ser ud som om, der ligger en intention om generering af brobyggende social kapital (Putnam i Hegedahl og Rosenmeier 2007:29-30) til grund for de initiativer, der er skabt for expaten og dennes familie. Det kunne måske være relevant at forsøge at dyrke den afgrænsende sociale kapital, der er inden for familiens rammer (Hegedahl og Rosenmeier 2007:29-30), med det formål at introducere familien til fritidsaktiviteter, der henvender sig til familien som helhed og ikke til det enkelte familiemedlem. Denne brobyggende sociale kapital og muligheden for at komme frem i verden er en positiv egenskab ved foreninger og fritidsaktiviteter, som ikke skal negligeres, men det kunne ligeledes være en mulighed at fokusere på familien som helhed og introducere fritidsaktiviteter, som familien samlet kan deltage i. Det kunne give en indgang til fritids- og foreningslivet i familiens trygge rammer. Selv med et fokus på expatens behov for at være nær familien, vil fritidsaktiviteter og foreninger bidrage til den brobyggende sociale kapital – det vil bare ske med hensyn til det behov, familien har for at være sammen. Yderligere vil det betyde, at familien introduceres til Foreningsdanmark og hele systemet omkring fritidsaktiviteter, og det vil give dem mulighed for lettere at bruge det, når de senere hen gerne vil have en fritidsaktivitet at gå til hver for sig. Jeg kommer senere ind på, hvordan fritids- og foreningslivets tilgængelighed er problematisk for expats. Det kunne altså være en mulighed at målrette nogle fritidsaktiviteter for expaten og dennes familie. Det kunne eventuelt gøres med tilbud om familiebadminton, familiesvømning eller lignende.

Analysen viser mod min forventning, at familien er altafgørende for, om expats kommer ud af huset og deltager i sociale aktiviteter og fritidsaktiviteter. Jeg havde ikke forventet, at familien havde så stor en betydning for expats deltagelse i fritidslivet. Jeg havde faktisk ikke tilskrevet familien nogen større betydning for dette, men overvejede at det muligvis var et spørgsmål om, at expats ikke var klar over, hvor de skulle finde information om fritidsaktiviteterne. Analysen viser, at dette også delvist er tilfældet, men familiens afgørende rolle kan altså ikke fraviges.

6.2 Fritidslivets tilgængelighed

I analysen fremgår det, hvordan expats ikke oplever problemer med at finde en bestemt sportsgren eller fritidsaktivitet, hvis de har et udtrykt ønske om at dyrke en sådan. I disse tilfælde fokuserer expaten i høj grad på selve aktiviteten og i langt mindre grad på de sociale aspekter af deltagelsen. De sociale aspekter, som fritidsforeningerne indeholder, bliver således et biprodukt af selve udførelsen, og expats opsøger ikke fritidsaktiviteter med det mål at udvide deres sociale netværk. Expatens brug af sport- og fritidsaktiviteter adskiller sig derfor som udgangspunkt ikke fra den måde, danskere bruger fritidsaktiviteter på.

Fritidsaktiviteter og foreninger tilbyder dog et fællesskab, som indeholder meget mere end bare aktiviteten i sig selv, som expaten får adgang til, selvom det ikke er det, han søger.

Udover det fællesskab, der findes i fritidsaktiviteter og foreninger, tilbyder de både et socialt og et demokratisk element samtidig med, at det giver et indblik i, hvordan det danske foreningssamfund fungerer.

Den sociale kapital som genereres i fritidsaktiviteter og foreninger, og det demokratiske element, der findes heri, er begge medvirkende til, at deltagerne kan komme frem i verden og kan dermed betegnes som brobyggende social kapital. Selvom det hverken er det sociale eller det demokratiske element ved fritidsaktiviteterne, der tiltrækker expats, er disse alligevel biprodukter af deltagelsen, og der kan derfor være god mening i at tænke sports- og fritidsaktiviteter mere ind i fastholdelsesinitiativer.

Empiriens rapporter gav udtryk for et ønske om tilgængelig information om foreninger på fremmedsprog hos både kommunen og foreningerne. Gennem analysen står det dog klart, at hvis expaten søger en specifik fritidsaktivitet, skal denne nok finde det. Har han for eksempel et ønske om at spille fodbold skal han nok finde en fodboldklub, hvor det er muligt at spille

fodbold – også selvom informationen på klubbens hjemmeside kun findes på dansk. Der foreligger dog en udfordring hos de expats, som ikke har et udtrykt ønske om en bestemt fritidsaktivitet, for er de overhovedet bekendt med alle de muligheder, der er for fritidsaktiviteter?

SFI-rapporten foreslår, at kommuner og foreninger har tilgængelig information på fremmedsprog, men det ser umiddelbart ikke ud som om, at problemet ligger i tilgængeligheden på fremmedsprog, men i at expaten slet ikke finder information om fritidsaktiviteter hos kommunen. Det er altså ikke naturligt for alle expats bare at gå til kommunen for at få information om fritidsaktiviteter, hvilket betyder, at der er en udfordring i at gøre expats opmærksomme på, at det er muligt at hente hjælp og information hos kommunen. Hvis ikke de ved, at de kan kontakte kommunen for denne info, er behovet for information på fremmedsprog hos kommunen overflødig. Det betyder dog ikke, at der ikke skal foreligge information på fremmedsprog om mulighederne for fritidsaktiviteter hos kommunen, men at problemet muligvis ligger et andet sted end i tilgængelighed på fremmedsprog.

Der kunne måske være behov for en mere centralt placeret informationsopgave fra en statslig instans. Det kunne være en velkomstpakke indeholdende information om, at kommunen kan kontaktes generelt, og at information om fritidsaktiviteter og foreninger formidles hos kommunen, som kunne sendes ud med vigtige papirer. Som alternativ kunne det integreres i sprogundervisningen, at man lærer om fritids- og foreningslivets muligheder, når man lærer om det danske samfund. En vurdering af, hvorledes denne information gives til expats, ligger uden for denne afhandlings område, men det er min oplevelse, at deres manglende deltagelse i fritids- og foreningslivet har rod i informationsproblemet.

6.3 Sammenfatning

Som det kan ses i ovenstående, er der klart potentiale i det danske fritidsliv til at fastholde expats, men der er samtidig flere udfordringer forbundet hermed. For det første har expaten et enormt fokus på familien, særligt i starten af opholdet. Det betyder, at der hverken er tid eller lyst til at planlægge fritidsaktiviteter, der ligger uden for familiens rammer. Derudover ligger der en udfordring i at få expaten til at forstå, hvilken rolle fritids- og foreningslivet har som opdragende instans i det danske samfund, og hvor stor en betydning, det har for dansk kultur. Yderligere er der det aspekt, at expats ikke nødvendigvis ved, at det muligt at hente oplysninger om fritidsaktiviteter hos kommunen. Mod forventningen er det dog ikke et stort

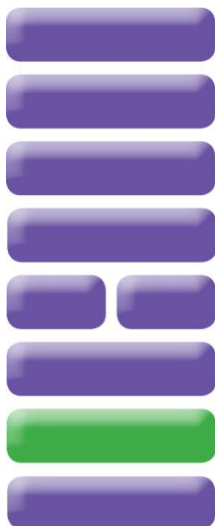

problem for expats, hvis informationer om fritidsaktiviteter kun findes på dansk. Viden om tilgængelighed er udfordringen, og ikke kun det sprog informationerne forefindes på. Disse udfordringer er aktuelle, hvis der skal gøres noget for at inddrage fritidslivet aktivt i fastholdelsen af expats. Det kunne man blandt andet gøre ved at tænke familien mere som helhed og ikke adskilte dele, samt at have øje for hvilken form for social kapital man genererer med de aktiviteter, der målrettes expats. Det imødekommer expatens behov for at være sammen med familien, samtidig med at familien bliver opmærksomme på de muligheder, der er i fritids- og foreningslivet. Det betyder at expaten og familien kan få øje på, hvor meget fritidsaktiviteter og foreninger kan bidrage med i forhold til forståelsen for og integrationen i det danske samfund.

For at imødekomme udfordringen med expatens manglende viden om, at det er muligt at kontakte kommunen for informationer om fritidsaktiviteter, kunne det være en mulighed at gøre materialet tilgængeligt fra centralt hold og at integrere information om fritids- og foreningslivets rolle i Danmark i sprogundervisningen. Endelig er det væsentligt at bemærke, at det er vigtigere at gøre informationen tilgængelig end at oversætte den.

Der er uden tvivl potentiale i fritidslivet, men tilgængeligheden til fritidslivet er problematisk, og udfordringerne er tæt koblede. Der er helt klart muligheder i fritidslivet som fastholdelselement, men der er udfordringer i forhold til at introducere forenings- og fritidslivet for expats, hvilket både gør det kompliceret og forklarer, hvorfor man ikke har gjort det før. Men hvis Danmark fortsat skal være et videnssamfund er det nødvendigt at fokusere på de expats, der kommer til landet, og i den sammenhæng vil en opprioritering af fritids- og foreningslivets rolle som opdragende og inkluderende instans være et relevant område at øge fokus på. Det er en cirkel, som er svær at bryde, fordi mulighederne i høj grad er hinandens forudsætninger.

7 Konklusion

Dette kapitel giver en konklusion på de afgørende resultater i denne afhandling og besvarer afhandlingens problemformulering. Formålet med denne afhandling er, som indikeret i problemformuleringen, at undersøge i hvilket omfang sport- og fritidsliv kan bidrage til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. For at kunne besvare denne problemformulering søgte jeg empirisk materiale i form af forskellige rapporter på området, hvilket gav et godt kvantitativt billede af, hvilke initiativer, der er skabt for at fastholde expats, samt hvilke behov expats udtrykker i disse. For at få en tydeligere nuance af hvilke behov expats har, og hvordan de oplever at være expat i Danmark, udførte jeg to kvalitative interviews med expats, som bor i Danmark med deres familie. For at forklare hvad fritidsaktiviteter og foreninger bidrager med, og hvor expats ellers opfylder deres behov, har jeg inddraget teori om social kapital og teori om mennesket som socialt væsen, arbejdspladsens rolle.

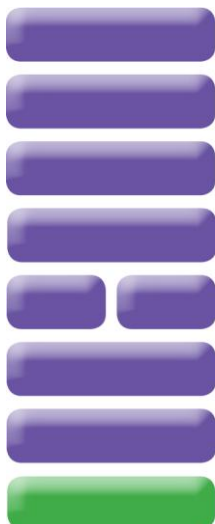
Der er masser af potentiale i sport- og fritidslivets bidrag til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft, men det kræver, at expats i højere grad bliver vidende om alle de muligheder der er, end de er i dag. For at sport- og fritidslivet virkelig kan bidrage til fastholdelsen kræver det, at fritidsaktiviteter og foreninger bliver gjort mere tilgængelige for

expats. Det betyder blandt andet, at noget skal gøres anderledes, end det bliver gjort i dag. Familien skal ses som en enhed, da der tilsyneladende eksisterer et behov hos expaten om, at fokus er rettet på dennes familie, hvilket især gør sig gældende i starten af opholdet. Udover det skal informationer om fritidsaktiviteter og foreninger gøres mere tilgængelige, evt. via en velkomstpakke fra en statslig instans eller via sprogundervisning. Derudover skal expaten gøres opmærksom på, hvilke andre elementer end selve aktiviteten, de forskellige fritidsaktiviteter og foreninger tilbyder.

På baggrund af empiri, teori, interviews og analyse kan det konkluderes, at der er en masse at hente i at etablere fritidsaktiviteter for expaten. Der er mulighed for at genere en høj grad af social kapital, som bidrager til øget integration, muligheder for at lære dansk i en gruppe og muligheden for at udvikle sociale netværk. I sig selv kan fritidsaktiviteter dog ikke siges at være afgørende for fastholdelsen af expats. Men det ser ud som om, at der er potentiale i fritidsaktiviteter og foreninger for expats hvilket, hvis andre behov er dækket, for eksempel at familien trives, kan have betydning for expatens og familiens trivsel og dermed være medvirkende til fastholdelse.

8 Perspektivering

I denne afhandling har jeg undersøgt hvordan sport- og fritidsaktiviteter kan bidrage til fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. Gennem analysen af både det teoretiske og empiriske materiale er jeg blevet opmærksom på en række områder, som med fordel kan danne grundlag for videre forskning. I dette afsnit vil jeg præsentere tre interessante områder.

I afhandlingen konkluderer jeg, at mange expats ikke ved, at det er muligt at kontakte kommunen for at få information om fritidsaktiviteter. Det er derfor interessant at undersøge, hvordan man kan gøre information om fritidsaktiviteter mere tilgængelig for denne målgruppe – for det første gennem en undersøgelse af, hvor det vil være mest hensigtsmæssigt at lægge informationsopgaven, og hvordan den skal formidles. For det andet gennem en undersøgelse af, hvor den specifikke information skal være tilgængelig for at expaten bliver opmærksom på det. I afhandlingen kan man for eksempel se, hvordan interviewpersonerne bruger internettet meget aktivt, og der kunne være muligheder i at samle informationerne online. En sådan undersøgelse vil ikke kun være et spændende formidlingsprojekt, men det vil også kunne give værdifuld information om expatens informationssøgnings- og beslutningsprocesser.

I afhandlingen kan man se, hvordan interviewpersonerne foretrækker at bruge tid sammen med familien, særligt i starten af opholdet, også selvom det er på bekostning af et socialt liv uden for familiens kerne. I forlængelse af dette vil det være interessant at undersøge, hvordan man på et mere strategisk niveau kan arbejde med, hvilken type social kapital forskellige sports- og fritidsaktiviteter understøtter. Selvom fritidsliv stort set altid kan karakteriseres som en generator af brobyggende social kapital, vil det muligvis skabe værdi at udvikle eller videreudvikle fritidsaktiviteter, der imødekommer familiens behov for at dyrke den afgrænsede kapital eller det, Putnam kalder 'getting by'. Der er lange traditioner for at se sport- og fritidsområdet som fællesskabsskabende miljøer, og en forståelse af sport- og fritidsliv som en facilitator for afgrænsende social kapital vil kræve en ændring i den måde, aktørerne ser sig selv på.

Endelig konkluderer jeg, at sport- og fritidsaktiviteter ikke er afgørende for, men bidrager til, fastholdelse af kvalificeret udenlandsk arbejdskraft. I den forbindelse vil det være interessant at arbejde videre med, hvordan expats selv italesætter behov for sociale fællesskaber og brugen af sport- og fritidsaktiviteter. I denne afhandling har jeg med udgangspunkt i et empirisk grundlag undersøgt baggrunden for expatens behov og udfordringer i forhold til sport- og fritidslivet. Et fokusgruppeinterview med flere forskellige expats, for eksempel både expats med og uden familie, kunne give et mere værdifuldt indblik i, hvordan expats selv italesætter behov for sport- og fritidsliv, samt hvordan de bruger deres tid i Danmark. I forlængelse af dette er det desuden interessant at arbejde videre med ægtefællens behov for socialt liv i Danmark. Selvom rapporterne pointerer, at det er vigtigt for expaten, at der er muligheder for dennes ægtefælle, findes der ikke undersøgelser, der direkte fokuserer på ægtefællens ønsker. Det kunne være interessant at fokusere på, hvilke muligheder ægtefællen selv efterspørger for bedre at kunne målrette initiativer, der sikrer familiens og dermed den kvalificerede udenlandske arbejdskrafts fastholdelse.

9 Litteraturliste

Andersen, Ib (2008). *Den skinbarlige virkelighed – Vidensproduktion inden for samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Den hermeneutiske cirkel hentet d. 3. februar 2012 kl. 15.12 fra
<http://primus.systime.dk/index.php?id=497>

Folkeoplysningsloven §§1 og 2. Hentet d. 20. marts 2012 fra
<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157#K1>

Halkier, Bente (2008). *Fokusgrupper*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Harboe, Thomas (2006). *Indføring i samfundsvidenskabelig metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Hegedahl, Paul og Rosenmeier, Sara Lea (2007). *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur

Helliwell, John F. og Putnam, Robert D. (2004). *The social context of well-being*, The Royal Society. Hentet d. 5. Marts 2012 kl. 11.12 fra
<http://rstb.royalsocietypublishing.org/content/359/1449/1435.full.pdf+html>

Højberg, Henriette: Hermeneutik (2004). i Fuglsang, Lars og Olsen, Poul Bitsch (red.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne, På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag

Ibsen, Bjarne (2006). *Foreningslivet i Danmark*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Syddansk Universitet

Ibsen, Bjarne (2009). Foreningslivets mangfoldighed. I Svendsen, Gunnar Lind Haase (red.), *Foreningslivet i Danmark: Under udvikling eller afvikling?* Danish Institute of Rural Research and Development (IFUL). Syddansk Universitet

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend, (2009). *Interview: Introduktion til et håndværk*.

København K: Hans Reitzels forlag

Langergaard, Luise; Rasmussen, Søren Barlebo og Sørensen, Asger (2006). *Viden, videnskab og virkelighed*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Mejlby, Peter, Nielsen, Ulf Kasper og Schultz, Majken (1999). *Introduktion til organisationsteori – Med udgangspunkt i Scotts principper*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur

Møde i regeringens Vækstforum den 28. september (2009). Hentet d. 23. marts 2012 kl. 19.02 fra www.stm.dk/_p_12940.html

Neergaard, Helle (2007). *Udvælgelse af cases i kvalitative undersøgelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Nygaard, Bjørn (2010). *Kulturmødet på arbejdspladsen – Interkulturel kompetence som konkurrenceparameter*. København K: Gyldendal Business

Oxford Research A/S og The Copenhagen Post (2010). *The Expat Study 2010*. Hentet d. 3. januar 2012 kl. 20.14 fra <http://www.iu.dk/publikationer/2010-1/the-expat-study-2010/EXPAT%20STUDY%202010.pdf>

Rasmussen, Erik S., Østergaard, Per og Beckmann, Suzanne C. (2006). *Essentials of social science research methodology*, Odense M: University press of southern Denmark.

Reddy, G. Prakash, Forenings-Danmark – Set udefra, i *Foreningslivet i Danmark – nye vilkår i en zappertid*. Landbrugets Oplysnings- og Kursusvirksomhed – ukendt årstal.

Regeringen, Regeringsgrundlaget (oktober 2011). Hentet d. 17. marts 2012 kl. 9.33 fra http://www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf

Regeringen, Vækstforum (2010). Møde i Vækstforum den 15. -16. april. *Vækst i en åben verden. Tiltrækning af arbejdskraft, investeringer og samhandel*, ISBN elektronisk publikation: 978-87-92480-55-2.

SFI - Det nationale forskningscenter for velfærd (2011), *Rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft. Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada*. København K: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Svendsen, Gert Tinggaard og Svendsen, Gunnar Lind Haase (2006), *Social kapital. En introduktion*. København K: Hans Reitzels forlag.

Torpe, Lars og Kjeldgaard, Torben K. (2004). *Foreningssamfundets sociale kapital. Danske foreninger i et europæisk perspektiv*. Magtudredningen, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Wehmeier, Sally (Eds.) (2005). *Oxford Advanced Learners dictionary*. Oxford: Oxford University Press

Winter, Ian (2000), *Towards a theorized understanding of family life and social capital*. Working Paper no. 21, Australian Institute of Family Studies. Hentet d. 4. marts 2012 kl. 16.47 fra <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/WP21.pdf>

Woolcock, Michael og Narayan, Deepa (2000). *Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy*, The World Bank Research Observer vol. 15, nr. 2, s. 225-249

www.expatindenmark.com

www.nyidanmark.dk

www.ordbogen.com

10 Bilag

10.1 Interviewguide

What makes expats move to Denmark?	Why have you chosen to move to Denmark? - Did you have a job offer? Was it decided by the management? Is it a new workplace? Or have you been posted within your company? Did you just come to Denmark to apply for a job? - For how long have you been here? How long are you planning on staying?
What makes expats stay in Denmark?	Was that the plan from the beginning? - What have possibly changed? Family, work, Denmark? - Why haven't you gone back home?/ do you want to go back home? - Why? Have you brought your family? - Who does your family consist of? - Is your husband/ Wife working? - Do your children go to a Danish school? Danish kindergarten? - Why aren't they enrolled in an international school? How do you feel about Denmark? How do you feel about the Danes? - (fokus: er danskerne åbne eller lukkede?)
What does community mean when staying in a foreign country?	How do you spend your time when you are not working? - Focus on social activities - What about your family do they participate in leisure time activities or sports? Where do you meet other people? - Focus on community - At your workplace, the children's school, in associations or in the street? Do you have a large network in Denmark? What have you done to obtain a network? - Is it something you do or something you and you wife are doing together? - Has being in a different country done something to your relationship? - What do you do together?

	How important is it for you and your family to have a social life in Denmark? -Does it mean so much that you would go back home if you didn't have those friends/the network you have here? Do sport and leisure activities mean something in relation to that? - Does it mean something for you wanting and deciding to stay here?
How does expats experience the Danish association life?	Have you had anything to do with leisure activities in Denmark? - What kind? - Do you attend a leisure activity? - Is it something you do with other expats or primarily Danish people? - Why? What is your experience of being part of a leisure activity? - (fokus på egne observationer, mennesker, engagement) How do you find the Danish people you are at the leisure activity with? Do you use the leisure and association life to create network? - How do you do it? Do you think it is easy to join an association? Do you know the system of the associations? How much does being a member of an association? Or have a leisure activity here in Denmark mean? Is it important for you to be a part of the Danish networks that exists in leisure and association life? Is it easy and accessible to figure out the opportunities for sport and leisure life? Where did you find the information? /Where do you think you need to search to find them? Is it your experience that you can find information about leisure activities focused on expats? Do you think you should be able to find this information? - In that case, where?
What expectations do expats have for the workplace to "interfere" with things not related to the job?	Does your workplace provide networks? - Does your workplace do anything to integrate you?

	- What do they do? (sport, culture, social activities, Christmas lunches) Do you have expectations that your workplace will provide network for you? Do your colleagues invite you to social activities, leisure activities etc.? Are there a lot of expats at your workplace? Does your workplace have a strategy to maintain expats? Do you know what it contains? - What does it contain? Is there something specific that your workplace does that you want to emphasize?
Language	How important is it for integration to be able to speak Danish?

